

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIEADRES: ALBERTSTRAAT 25, 2018 ANTWERPEN

VERSLAG OVER HET RECHTSPREKEN TIJDENS HET KALENDERJAAR 1984 IN HET RESSORT VAN HET HOF VAN BEROEP TE GENT

*uitgebracht door de procureur-generaal G.J.Y. VERHEGGE
op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep
te Gent op 2 september 1985*

1. Ter uitvoering van artikel 351 van het Gerechtelijk Wetboek, breng ik u verslag uit over het rechtspreken in het ressort tijdens het kalenderjaar 1984.

Wat de statistische ontwikkelingslijnen betreft, verschilt dit verslag niet in belangrijke mate van de verslagen die ik de vorige jaren bij de opening van het gerechtelijk jaar heb uitgebracht.

De cijfergegevens die u in onderhavig verslag vindt, en die betrekking hebben op het kalenderjaar 1984, wijzen op een aanhoudende stijging van het aantal zaken die ingeleid werden voor de rechtscollages van uw ressort. Zo bv. werden wat uw hof betreft, in 1984 166 burgerlijke en 107 strafzaken meer ingeleid dan in 1983. Onnodig te zeggen dat voorsnog het aantal voor uw hof «hangende» civiele zaken op 31 december 1984 niet verminderd was ten aanzien van 1983.

Dit heeft mede te maken met de omstandigheid dat de wet van 28 juni 1984 tot wijziging van de wet van 3 april 1953 betreffende de rechterlijke inrichting (*Belg. Staatsblad* van 7 juli 1984) waarbij o.m. de personeelsformatie van de zetel van uw hof met zeven eenheden werd vermeerderd, pas in de loop van 1985 gevolgen zal kunnen hebben: de benoemingen waartoe deze wet aanleiding gaf, geschieden bij koninklijk besluit van 12 december 1984 (*Belg. Staatsblad* van 28 december 1984) en de nieuwbenoemde raadsheeren werden geïnstalleerd op 31 december 1984. De gevolgen van deze uitbreiding van het aantal magistraten van uw zetel, die leidde tot de oprichting van twee nieuwe civiele kamers in het hof, zal pas in de activiteitenstatistieken over 1985 merkbaar kunnen zijn.

Ook de «maatregelen van aard tot vermindering van de gerechtelijke achterstand», ingevoerd bij de wet van 17 juli 1984 (*Belg. Staatsblad* van 21 juli 1984) kunnen, gelet op de aard van die maatregelen, slechts geleidelijk aan gunstige invloed hebben op de resorptie van de achterstand in de rechtsbedeling, die één der gevolgen is van de overbelasting van het gerechtelijk apparaat. Daarbij zal die invloed moeilijk af te wegen zijn.

Een gelijksoortige beschouwing geldt voor de toepassing van de wet van 28 juni 1984 (*Belg. Staatsblad* van 22 augustus 1984) «tot uitbreiding van het toepassingsveld van het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven, tegen het betalen van een geldsom». Gemeenschappelijke onderrichtingen werden door de procureurs-generaal bij de hoven van beroep voor de toepassing van deze wet gegeven.

Er mag verhoopt worden dat de toepassing van de maatregelen ingevoerd door de voormelde wetten een gunstige invloed zal hebben op de beperking, en op de resorptie van het aantal voor de rechtscollages van uw rechtsgebied ahangig gemaakte rechtszaken.

1.1. In ons verslag uitgebracht op 3 september 1984 voor de algemene vergadering van uw hof, hebben wij gewezen op een fenomeen van overconsumptie van uw hof en van de rechtbanken van eerste aanleg van het ressort, in verband met verkeerszaken.

Die toestand wordt sedertdien enigermate verholpen door de contraventionalisatie, op vordering van het O.M., door de raadkamers, van verkeerszaken die nader in ons voormeld verslag werden omschreven.

Ter illustratie: tussen 1 maart 1984 en 31 december 1984 werden 1980 verkeerszaken door de raadkamers van de correctionele rechtbanken van het ressort naar de politierechtbanken verwezen. Voor het eerste halfjaar 1985 bedroeg dit aantal 868 zaken.

Ter vergelijking: in 1983 werden voor het hele ressort 13 dergelijke strafzaken gecontraventionaliseerd. Zoals reeds in ons verslag van 3 september 1984 gesteld, zal rekening houdende met de plaatselijke omstandigheden, al naar gelang de belasting van de politierechtbanken, de nodige werkingsmogelijkheid voor deze bijkomende verkeerszaken door deze rechtbanken moeten worden geschapen. Dit zal in de hand gewerkt worden door, waar het zich opdringt, een breder seponeringsbeleid van het O.M. wat bagatelzaken betreft, en vooral door afhandeling van zaken binnen het parket, buiten de rechter, tegen betaling van een geldsom, met toepassing van de wet van 28 juni 1984.

1.2. Zoals u bekend is, werden de personeelsformaties van de rechtbanken van eerste aanleg — magistraten van de zetel, van het parket, griffiers en klerken-griffiers — door de wet van 1 augustus 1985 «houdende fiscale en andere bepalingen» (*Belg. Staatsblad* van 6 augustus 1985) onder hoofdstuk III, afdeling I, van deze wet, enigermate uitgebreid.

Hiermee werd een gedeeltelijke aanpassing van de personeelsformatie aan de steeds toenemende werklast nagestreefd, en werd ook voor de rechtbanken van eerste aanleg die slechts over een beperkt aantal magistraten in de zetel beschikken, naar een aanpassing van de personeelsformatie gestreefd¹ ten einde ze in de mogelijkheid te stellen in de samenstelling van de correctionele rechtbank, te beantwoorden aan de eis van eerlijk proces zoals die voortvloeit uit de interpretatie van artikel 6.1 E.V.R.M. door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, meer bepaald door de behandeling van de zaak door een onpartijdige rechterlijke instantie welke bij de wet is gesteld.

2. Inderdaad, uit het arrest De Cubber door het Europees Hof R.M. gewezen op 26 oktober 1984 (nr. 8/1983/64/99) en dat zijn oorsprong vindt in uw ressort² volgt dat niet beantwoordt aan de eis van onpartijdigheid gesteld bij artikel 6.1 E.V.R.M., de rechtbank waarin zitting neemt een rechter die voordien in dezelfde zaak reeds als onderzoeksrechter was opgetreden. Een veroordeling uitgesproken door een rechtbank die op die wijze is samengesteld, is nietig als zijnde strijdig met artikel 6.1 E.V.R.M. Tevens blijkt uit de overwegingen van het arrest dat deze nietigheid niet kon worden gedekt door een rechterlijke uitspraak in hoger beroep gewezen door een regelmatig samengesteld rechtscollege: § 33 van het arrest: «La vice n'affectait pas simplement le déroulement de la procédure de *première instance*: résultant de la composition même du siège du tribunal, il revêtait un *caractère organique*, et la cour d'appel ne l'a pas corrigé puisqu'elle n'a pas mis a néant par ce motif l'ensemble du jugement du 29 juin 1979.»

Hieruit volgt dat de nietigheid door het hof van beroep had kunnen worden hersteld indien het het aangevochten vonnis had tenietgedaan, de zaak aan zich had getrokken en gevonnis.

¹ *Gedr. Stuk., Kamer*, 1984-85, nr. 1281/16, p. 4.

² Over de retroacten van deze zaak, zie o.m. Pierre LAMBERT, in *J.T.*, 1985, 129. Het betreft een vonnis op 29 juni 1979 gewezen door de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde, samengesteld uit drie rechters, waarvan een in dezelfde zaak als onderzoeksrechter was opgetreden, en waarbij de verdachte strafrechtelijk veroordeeld werd. Het vonnis werd bevestigd bij arrest van 4 februari 1980 van uw hof. Het cassatieberoep van de verdachte werd bij arrest van 15 april 1980 verworpen op grond van de overweging dat artikel 79 van het Gerechtelijk Wetboek waaruit o.m. volgt dat de o.r. volgens zijn rang zitting blijft nemen voor de berechting van zaken die aan de rechtbank van eerste aanleg worden voorgelegd, niet strijdig is met art. 292 Ger. W. dat o.m. de nietigheid voorziet van het vonnis dat gewezen is door een rechter die vroeger bij het uitoefenen van een ander rechterlijk ambt kennis genomen heeft van de zaak.

De Europese Commissie voor de R.M. werd geadieerd door De Cubber, en maakte de zaak aanhangig bij het Europees Hof.

Het Europees Hof neemt geen subjectieve vooringenomenheid van de nationale rechter aan, maar plaatst zich op het terrein van de objectieve benadering — het stelt trouwens dat de subjectieve onpartijdigheid van de rechter vermoed wordt tot het bewijs van het tegenovergestelde — en poneert, dat de rechtbanken door hun (organische) samenstelling «se doivent d'inspirer aux justiciables, à commencer au pénal, par les prévenus... (la confiance)» (§ 26). Hierbij haalt het het Engelse adagium aan dat het reeds had vermeld in zijn arrest Delcourt van 17 januari 1970: «Justice must not only be done, it must also be seen to be done».

2.2. De evolutie van de rechtspraak van het Hof van Cassatie ten aanzien van de eis van onpartijdigheid van artikel 6.1 E.V.R.M., in verband met de samenstelling van de correctionele kamer van het hof van beroep, en van de correctionele rechtbank waarvan een lid voordien in dezelfde zaak opgetreden is als onderzoeksrechter of als voorzitter van de raadkamer, werd reeds in meerdere studies toegelicht³.

Recent verschenen twee arresten⁴ van het Hof van Cassatie die betrekking hebben op de aangesneden problematiek: bij arrest van 19 december 1984 bevestigde het Hof zijn vroegere rechtspraak (o.m. Cass., 18 maart 1981) waarbij nietig werd verklaard, wegens schending van art. 292 Ger. W. — cumulatie van rechterlijke ambten — het vonnis dat in *hoger beroep* werd gewezen door een rechtbank waarvan deel uitmaakte een rechter die in dezelfde zaak in eerste aanleg als onderzoeksrechter was opgetreden; en bij arrest van 23 januari 1985 stelde het Hof van Cassatie dat nietig is, wegens schending van art. 6.1 E.V.R.M., zijnde het niet naleven van de eis van onpartijdigheid door de rechtbank, het vonnis in *eerste aanleg* gewezen door een rechtbank waarvan deel uitmaakte een rechter die voordien in dezelfde zaak als onderzoeksrechter was opgetreden. Het Hof baseerde zijn beslissing op de overweging dat «die omstandigheden bij eiser (de verdachte) een gewettigde twijfel konden doen ontstaan aangaande de geschiktheid van de aldus samengestelde correctionele rechtbank om de zaak op een onpartijdige wijze te behandelen».

Tevens stelt het Hof vast, dat het hof van beroep dat het beroepen vonnis had bevestigd, de nietigheid ervan overgenomen had.

Met zijn arrest van 23 januari 1985 wijzigt het Hof van Cassatie zijn voorgaande rechtspraak krachtens welke de aangehaalde samenstelling van de correctionele rechtbank, uitspraak doende in *eerste aanleg*, niet de nietigheid van het veroordelingsvonnis tot gevolg had, wanneer de veroordeelde tegen het vonnis hoger beroep kon instellen voor een regelmatig, in overeenstemming met art. 6.1 E.V.R.M. samengesteld rechtscollege (zie o.m. het cassatiearrest van 4 april 1984 in zake Bontemps, *Info-Jura*, nr. 8, oktober 1984), en brengt het zijn rechtspraak in overeenstemming met die voor het Europese Hof R.M.

Ten slotte velde het Hof van Cassatie op 29 mei 1985 vier arresten (onder de nummers 4.000, 4.173, 4.300, 4.301) die

³ Zie o.m. Bruno MAES noot onder Cass., 23 januari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2943 t/m 2949; J. LAENENS, «Kroniek van het gerechtelijk recht 1983-1984», *R.W.*, 1984-85, 1745; B. MAES, «De onpartijdige rechters», *R.W.*, 1983-84, 1857.

⁴ *R.W.*, 1984-85, 2941 en 2943.

betrekking hebben op de eis van onpartijdigheid van de rechter van art. 6.1 E.V.R.M. We komen hierop later terug.

2.3. Vooraleer zelfs het arrest 23 januari 1985 van het Hof van Cassatie bekend was, plaatste het arrest De Cubber van 26 oktober 1984 van het Europees Hof R.M. de nationale rechter voor de verplichting zich te gedragen naar de interpretatie die het Europees Hof gegeven had van de verdragsregel van art. 6.1 E.V.R.M.

Deze verplichting spruit voort uit de artikelen 45 en 46 van het E.V.R.M.

Miskenning van de kracht van de norminterpretatieve beslissing van het E. Hof door de nationale rechter, zou de Staat, waarvan die rechter het orgaan is, kunnen blootstellen aan de juridische sancties die de internationale verantwoordelijkheid van de verdragsluitende staten in het systeem van het E.V.R.M. met zich meebrengt⁵.

Om een regelmatige samenstelling van de rechtbank te verzekeren volgens de norminterpretatie van het arrest De Cubber (later, volgens de cassatiearresten van 23 januari 1985 en 29 mei 1985) diende in meerdere arrondissementen van uw ressort met beperkte personeelsformaties, herhaaldelijk een beroep gedaan te worden op plaatsvervangende rechters en op advocaten, met toepassing van art. 322 Ger. W., om de correctionele kamers samen te stellen. In sommige gevallen was de rechtbank uitsluitend samengesteld uit plaatsvervangende rechters, of uit plaatsvervangende rechters en advocaten. Wat een auteur de uitroeping uitlokte: «Quel spectacle pour le public de voir les avocats se balader entre le barreau et le tribunal»⁶.

Men hield immers rekening met de waarschijnlijkheid van de toepasselijkheid van de rechtspraak van het arrest De Cubber, en van het daaropvolgend cassatiearrest van 23 januari 1985 op de voorzitter van de raadkamer die de verwijzing van de verdachte naar de vonnisrechter heeft bevolen⁷.

2.4. Uw hof was trouwens reeds die weg ingeslagen in meerdere arresten.

Bij arrest in kracht van het gewijsde van de 10e kamer van uw hof werd op 8 september 1983 reeds een vonnis van

de Correctionele Rechtbank te Oudenaarde van 27 september 1982 tenietgedaan wegens schending van art. 6.1 E.V.R.M. omdat een van de drie rechters die deel uitmaakten van het vonnisgerecht, voorheen in dezelfde zaak als voorzitter van de *raadkamer* was opgetreden. Uw arrest steunt op het arrest Piersack van 1 oktober 1982 (*Publ. Cour*, reeks A, vol. 53) van het Europees Hof R.M. waarin de nadruk erop gelegd wordt, in verband met de verplichting van onpartijdigheid, dat ook de naar buiten verwekte schijn belangrijk kan zijn.

Uw arrest week af van de toenmalige rechtspraak van het Hof van Cassatie (Cass., 19 januari 1982, *R.W.*, 1982-83, 1409).

Uw arrest stelde dat «de onpartijdigheid van de rechter niet enkel een subjectieve aangelegenheid is, met name de afwezigheid van vooroordelen en vooringenomenheid, maar essentieel moet getetst worden aan een objectief criterium, te weten het voorhanden zijn van voldoende waarborgen die elke wettige twijfel uitsluiten».

Daaruit trok uw arrest het besluit dat «niet meer absoluut kan volgehouden worden» dat het vervullen van het ambt van voorzitter van de raadkamer en van vonnisrechter door één zelfde rechter in dezelfde zaak, geen schending zou uitmaken van art. 6.1 E.V.R.M.

Het opineert echter dat door deze materiële omstandigheid op zichzelf *niet noodzakelijkerwijze* een schending van het onpartijdigheidsvereiste van de rechter verwezenlijkt zal zijn, en overweegt dat het «aan de beklaagde behoort, wanneer hij mogelijke vooringenomenheid vreest bij de rechter die in de beschreven omstandigheden bij de beoordeling van de gegrondheid van de strafvordering zetelt..., de exceptie van nietigheid wegens schending van art. 6.1 E.V.R.M. op te werpen».

In dezelfde lijn van het besproken arrest van 8 september 1983 liggen drie vonnissen van de Correctionele Rechtbank te Ieper, van 30 april 1985 in zake Serlez e.a. waarin de rechtbank vaststelt, in strijd met de schriftelijke conclusie van het O.M., dat zij ten aanzien van het vereiste van onpartijdigheid van art. 6.1 E.V.R.M., regelmatig samengesteld is — de zetel bestond uit drie rechters waaronder de O.R. en de voorzitter van de raadkamer die in diezelfde zaken reeds waren opgetreden. Ter verantwoording van haar beslissing overweegt de rechtbank in ieder dezer vonnissen dat de verdachte (het betrof verzoeken tot voorlopige invrijheidstelling) «uitdrukkelijk te kennen heeft gegeven dat hij akkoord gaat met de huidige samenstelling van de zetel» en «aldus zelf zijn vertrouwen in de onpartijdigheid van de rechtbank bevestigt, zodat er daaromtrent geen twijfels kunnen rijzen».

Het is de vraag of deze rechtspraak in overeenstemming kan worden gebracht met de norminterpretatie van het begrip onpartijdigheid van art. 6.1 E.V.R.M., zoals deze blijkt uit de arresten van het Europees Hof R.M. (zaken Delcourt, Piersack en De Cubber). Het Europees Hof wijst het subjectief criterium van vooringenomenheid, van vooroordeel van de hand en neemt het objectieve criterium aan. Zijn er voldoende — organische — waarborgen voorhanden wat de samenstelling van de rechtbank betreft die elke twijfel, die elke schijn — ook die naar buiten verwekt — van onpartijdigheid uitsluiten.

Na dit arrest van 8 september 1983 van uw hof in deze zeer evolutieve materie van de toepassing van het

⁵ Verslag prof. Jacques VELU, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, «Les effets des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme», Journée d'étude du 17 janvier 1985 organisée sous les auspices du Conseil de l'Europe par l'Ordre national des avocats avec la collaboration des facultés de droit de l'U.L.B. et de la V.U.B., p. 54, 55; prof. F. RIGAUX, «L'interprétation judiciaire d'une norme empruntée à un autre ordre juridique» in *Liber Amicorum F. Dumon*, p. 1203 en prof. Jos. VERHOEVEN, noot onder Cass., 21 januari 1982: «A propos de l'autorité des arrêts de la Cour Européenne des droits de l'homme et de la responsabilité internationale liée à leur observation», *R.C.J.B.*, 1984, p. 275, meer bepaald p. 292, nr. 18; W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, «Les garanties des droits de l'homme et la Cour européenne de Strasbourg», *J.T.*, 1983, 102 e.v.

⁶ Jacques MICHAËLIS, «Le cumul des fonctions de juge d'instruction et de juge du fond», *J.T.*, 1985, 187.

⁷ «...het is niet onwaarschijnlijk dat de nieuwe rechtspraak ook het verwante geval zal beïnvloeden waarbij de voorzitter van de raadkamer in dezelfde zaak, na de verwijzing van de beklaagde, zitting heeft in de correctionele rechtbank die over de strafvordering uitspraak moet doen». Zie noot Bruno MAES, onder Cass., 23 januari 1985, *R.W.*, 1984-85, 2943-2944.

E.V.R.M., volgden nog verscheidene arresten van uw hof.

Een arrest van 17 december 1984 (O.M./Vanlandeghem) van uw hof besliste, volledig in overeenstemming met de toen vigerende rechtspraak van het Hof van Cassatie, thans achterhaald door de reeds vermelde cassatiearresten van 23 januari 1985 en van 29 mei 1985, dat geen enkele wetsbepaling in één zelfde zaak in eerste aanleg, de cumulatie van het ambt van rechter ten gronde met dat van onderzoeksrechter verbiedt, en dat deze omstandigheid alleen noch artikel 6.1 E.V.R.M. noch de rechten van de verdediging schendt, wanneer verhaal openstaat voor een rechter in hoger beroep die alle waarborgen biedt vereist bij art. 6.1 E.V.R.M., en die volle bevoegdheid heeft om in feite en in rechte controle uit te oefenen op de procedure⁸⁻⁹.

Na dit laatstvermeld arrest, sprak uw hof meerdere arresten uit, waarbij het de schending van art. 6.1 E.V.R.M. door de eerste rechter aanhield, omdat *hetzij* de O.R. *hetzij* de voorzitter van de raadkamer die in dezelfde zaak waren opgetreden, nadien deel hadden uitgemaakt van het vonnisgerecht.

In deze gevallen deed uw hof het aangevochten vonnis teniet, evoceerde en behandelde zelf de zaak¹⁰.

Gelijktijdig met deze drie arresten van uw hof, is het arrest van het Hof van Beroep te Luik van 7 januari 1985¹¹.

Zoals, zeker, de twee laatstvermelde arresten van uw hof van 24 april 1985 en 25 april 1985, stelt het arrest van 7 januari 1985 van het Hof van Beroep van Luik dat de — eerste — rechter het onpartijdigheidsvereiste van art. 6.1 E.V.R.M. schendt wanneer in één zelfde zaak de rechtbank ten gronde samengesteld is o.m. uit de O.R. of de voorzitter van de raadkamer die de verwijzing beval.

Deze laatst aangehaalde arresten van uw hof en dat van het Hof van Beroep te Luik huldigen zonder restrictie de objectieve benadering van het criterium van onpartijdigheid; het is de — *organische* — samenstelling zelf van de rechtbank die twijfels kan doen rijzen over de onpartijdigheid van de rechter, afgezien van enige mogelijke vrees van de verdachte wat betreft de persoonlijke vooringenomenheid of partijdigheid van een der rechters van de rechtbank.

2.5. Sedert deze aangehaalde arresten door uw hof en vonnissen door de correctionele rechtbanken van uw ressort uitgesproken werden, deed het Hof van Cassatie uitspraak bij vier arresten op 29 mei 1985 gewezen, op voorzieningen gericht tegen vier arresten van het Hof van Beroep te Luik.

⁸ Zie o.m. Cass., 4 april 1984, in zake Bontemps, *Info-Jura*, nr. 8, oktober 1984; dit arrest betrof een geval waarin een der rechters van de correctionele rechtbank voordien in dezelfde zaak gezeten had als voorzitter van de raadkamer die de verwijzing had bevolen; zie Cass., 4 april 1984, nrs. 2910 en 3263 in zake Blaise, betreffende een geval waarin een der rechters van de correctionele rechtbank in dezelfde zaak voordien het ambt van onderzoeksrechter had uitgeoefend.

⁹ Tegen dit arrest werd door de verdachte cassatieberoep ingesteld. Het is niet te onzer kennis dat door het Hof van Cassatie reeds uitspraak is gedaan.

¹⁰ Zie Hof Gent, 8 februari 1985 (10e K.) O.M./Viaene G.; 24 april 1985 (3e K.) O.M./De Schrijver e.a.; 25 april 1985 O.M./Vandenberghen N.

¹¹ *Jurisprudence Liège*, 1985, 45.

In een zaak Maillard (onder arrest nr. 4173) op voorziening van de procureur-generaal te Luik tegen een arrest van 10 januari 1985, dat een vonnis van *vrijspraak* van 8 december 1983 van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Neufchâteau bevestigde. De correctionele rechtbank was samengesteld uit drie rechters waaronder in dezelfde zaak één voordien het ambt van onderzoeksrechter had uitgeoefend en één voordien als voorzitter van de raadkamer de verdachte naar de correctionele rechtbank had verwezen.

Het Hof van Cassatie verwierp de voorziening van de procureur-generaal onder de motivering dat er geen schending was van artikel 6.1 E.V.R.M. met name wat de onpartijdigheid van de rechter betreft

— omdat deze bepaling enkel strekt tot bescherming van hem tegen wie een strafvervolgung is ingesteld, en dat de schending van dit artikel niet kan worden aangevoerd tegen een vrijsprekende beslissing;

— dat artikel 292 Ger. W. de rechter die *hetzij* in raadkamer uitspraak heeft gedaan over de verwijzing van de beklaagde naar de rechtbank, *hetzij* in dezelfde zaak het ambt van O.R. heeft uitgeoefend en in die hoedanigheid verslag heeft uitgebracht voor de raadkamer, niet verbiedt deel uit te maken van de correctionele rechtbank die kennis neemt van die zaak. Deze laatste beschikking dient uiteraard gelezen te worden in de context van het onderhavige geval.

In zake Claude en Kirschenbinder (onder arrest nr. 4300) op voorziening van de procureur-generaal te Luik, tegen een arrest van 6 maart 1985 dat besliste dat art. 6.1 E.V.R.M. niet geschonden werd door een vonnis van januari 1985 van de Correctionele Rechtbank te Aarlen waarbij een verdachte wegens bepaalde feiten veroordeeld, voor andere vrijgesproken werd, welke beslissing bevestigd werd door het hof van beroep.

In de onderhavige zaak maakte de voorzitter van de raadkamer die de verdachte verwezen had in dezelfde zaak, deel uit van de correctionele rechtbank.

Opmerkenswaardig is dat het arrest van het Hof van Beroep te Luik in zijn overwegingen vermeldt: «Claude et Kirschenbinder ont expressément déclaré à la Cour qu'ils ne s'estimaient pas 'lésés' par la composition du siège qui les avait jugés en première instance.»

Wij verwijzen in dit verband naar gelijksoortige overwegingen van de eerder aangehaalde vonnissen van de Correctionele Rechtbank te Ieper van 30 april 1985 in zake Serlez e.a. en naar de overwegingen van uw arrest van 8 september 1983 in zake Haustraete. Statuerend over de voorziening gericht tegen het arrest van het Hof van beroep in zoverre het de veroordeling bevestigt door de correctionele rechtbank uitgesproken ten laste van de verdachte Claude op de tegen hem ingestelde strafvordering, zegt het Hof van Cassatie dat het middel (artikel 6.1 E.V.R.M.) ingeroepen door de eiser in cassatie, de procureur-generaal bij het hof van beroep te Luik, gegrond is en vernietigt het bestreden arrest.

Hierbij steunt het Hof van Cassatie op de overweging dat de samenstelling van de correctionele rechtbank — waarvan één der rechters reeds vroeger van de zaak kennis had genomen als voorzitter van de raadkamer die de verwijzing van de verdachte naar het vonnisgerecht had bevolen — bij de beklaagde gewettigde twijfel kon doen ontstaan aan de geschiktheid van de aldus samengestelde correctionele

rechtbank om de zaak op een onpartijdige wijze te behandelen, en het vonnis bijgevolg nietig is; welke nietigheid het Hof van Beroep zich eigen heeft gemaakt door het vonnis te bevestigen. In zoverre de voorziening was gericht tegen het arrest van het hof van beroep dat de vrijspraak door de eerste rechter bevestigt, verwerpt het Hof van Cassatie de voorziening.

Het stoelt deze beslissing op de reeds onder het arrest Maillard (nr. 4173) aangehaalde overweging dat art. 6.1 E.V.R.M. enkel strekt tot bescherming van degene tegen wie een strafvervolgung wordt ingesteld, en de schending van dit artikel niet kan worden aangevoerd tegen een vrijspreekende beslissing.

In een zaak Dessy Ch. (onder arrestnr. 4301). Het betreft een voorziening in cassatie ingesteld door de procureur-generaal bij het hof van beroep te Luik, tegen een arrest op 11 maart 1985 door dit hof van beroep gewezen.

Het hof van beroep had — zij het met weglating van een door de eerste rechter aangenomen grond van verschoning — een vonnis van de Correctionele Rechtbank te Namen van 4 januari 1985 bevestigd, waarbij de verdachte strafrechtelijk veroordeeld werd wegens de tegen hem ingestelde strafvervolgingen. Het openbaar ministerie alleen had hoger beroep ingesteld. De correctionele rechtbank was samengesteld uit drie rechters, waaronder de voorzitter van de raadkamer die in de zaak driemaal had geoordeeld over de preventieve hechtenis, en de onderzoeksrechter die over de zaak verslag had uitgebracht voor de raadkamer.

Volledigheidshalve zij vermeld dat de raadkamer door bovengenoemde rechter voorgezeten telkenmale beslist had dat er geen redenen waren om de verdachte verder in voorlopige hechtenis te houden. Op deze omstandigheid werd door het hof van beroep in zijn arrest van 11 maart 1985 gewezen om de afwezigheid van vooringenomenheid of van partijdigheid van deze rechter, die voorheen in dezelfde zaak de raadkamer had voorgezeten, te onderstrepen wat de schuldigheid van de verdachte betrof en de zwaarwichtigheid van de hem ten laste gelegde feiten.

Het Hof van Cassatie heeft beslist dat er schending was van art. 6.1 E.V.R.M.

Het grondt zijn beslissing op de bovenvermelde omstandigheden van de samenstelling van de correctionele rechtbank, die bij de beklagde gewettigde twijfel konden doen ontstaan aan de geschiktheid van de aldus samengestelde correctionele rechtbank om de zaak op een onpartijdige wijze te behandelen. Het stelt vast dat het vonnis van de correctionele rechtbank nietig is en dat het hof van beroep door het vonnis te bevestigen deze nietigheid heeft overgenomen.

In een zaak Vidal Fr. (onder arrest nr. 4000). Het betreft een voorziening in cassatie ingediend door de verdachte tegen een arrest op 26 oktober 1984 gewezen door een correctionele kamer van het Hof van Beroep te Luik, waarvan deel uitmaakte de voorzitter van de kamer van inbeschuldigingstelling die in dezelfde zaak de aanhouding van de verdachte had gehandhaafd.

Het Hof van Cassatie vernietigde ook hier het arrest van het hof van beroep wegens schending van artikel 6.1 E.V.R.M., omdat de — objectieve, organische — samenstelling van het hof van beroep dat de eiser veroordeelde, bij hem gewettigde twijfel kon doen ontstaan aan de ge-

schiktheid van het aldus samengestelde hof om de zaak op onpartijdige wijze te beoordelen.

Deze beslissing van het Hof van Cassatie is een logisch gevolg van zijn vroegere rechtspraak (arresten van 4 april 1984, Bontemps M., en 23 januari 1985, L. & M.).

2.6. Uit de recente, aangehaalde rechtspraak schijnen ons, o.m. de hierna volgende besluiten te kunnen getrokken worden.

Artikel 6.1 E.V.R.M., meer bepaald wat betreft de eis van onpartijdigheid van de strafrechter, strekt tot de bescherming van de verdachte tegen wie een strafvervolgung ingesteld is.

Deze bepaling is in de eerste plaats toepasselijk op de rechterlijke instanties die in eerste aanleg kennis nemen van een strafvervolgung.

De schending ervan kan niet aangevoerd worden tegen een beslissing van vrijspraak van de verdachte.

Artikel 6.1 E.V.R.M. betreft de gerechtelijke inrichting, en is dientengevolge van openbare orde.

Dit betekent:

- dat het openbaar ministerie de onregelmatige samenstelling van het strafgerecht ambtshalve moet inroepen, en de betrokken rechterlijke instanties ze eventueel ambtshalve moeten vaststellen;

- dat de instemming van de verdachte met de onregelmatige samenstelling van de rechtbank, bijgevolg de nietigheid van de tussen te komen rechterlijke beslissing niet kan dekken;

- dat het openbaar ministerie ambtshalve hoger beroep instelt tegen vonnissen die ingevolge miskenning van de eis van onpartijdigheid door nietigheid zijn aangetast, welke nietigheid door het hof van beroep kan worden hersteld, door het vonnis teniet te doen, de zaak te evoceren en zelf te statueren.

3. Wat het burgerlijk recht betreft, komt het mij passend voor de aandacht te vestigen op een recent arrest van uw hof dat eveneens verband houdt met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

3.1. De toepassing van de artikelen 331 en 335 van het Burgerlijk Wetboek gaf aanleiding tot het belangrijk arrest van 29 juli 1985 van de eerste kamer van uw hof. De mogelijkheid om, onder strikte voorwaarden, overspelige kinderen te erkennen wordt er getoetst aan de artt. 6.1, 8 en 14 E.V.R.M.

Afwijkend van het voorschrift gesteld in artikel 331, derde lid, dat de zaak in raadkamer moet worden behandeld, werden de partijen, met toepassing van art. 6.1 E.V.R.M., toch in openbare zitting gehoord. De vordering beoogde immers het doen vaststellen van de burgerlijke rechten van een in overspel verwekt kind en de aanspraak van de man die het wenste te erkennen.

Belangrijker, omdat over het probleem nog geen ander hoger rechtcollege uitspraak deed, is de oplossing in uw arrest gegeven aan de vraag of de voorwaarden die krachtens het Burgerlijk Wetboek dienen te worden vervuld opdat een in overspel verwekt kind kan worden erkend, al dan niet strijdig zijn met de artikelen 8 en 14 E.V.R.M.

3.2. Bij herhaling tijdens het voorbije jaar heeft de Burgerlijke Rechtbank te Gent¹² zoals enkele andere rechtbanken in het Rijk¹³ de erkenning van overspelige kinderen toegestaan, hoewel deze kinderen geboren werden minder dan 300 dagen na het proces-verbaal bedoeld in artikel 1258

van het Gerechtelijk Wetboek of na de verklaring bedoeld in art. 1289 van hetzelfde wetboek. In essentie kwam de redenering van de burgerlijke rechtbank telkens hierop neer dat het wettelijk onderscheid tussen de regeling van de erkenning van de gewone natuurlijke kinderen en die van de overspelige kinderen noch objectief noch redelijk kan worden gerechtvaardigd; dat er in concreto door de machtiging geen rechten van anderen miskend worden en de openbare orde door deze erkenning niet geschonden wordt. Ten slotte zou er, nog steeds volgens de burgerlijke rechtbank, een ongerechtvaardigde discriminatie door artikel 331 B.W. zelf in stand gehouden zijn, strijdig met de artikelen 8 en 14 E.V.R.M., doordat de machtiging tot erkenning door een derde wel wettelijk zou kunnen worden gegeven indien de echtgenoten in plaats van een echtscheiding door onderlinge toestemming of op bepaalde gronden, de echtscheiding hadden verkregen op grond van meer dan vijf jaar feitelijke scheiding (art. 232 B.W.).

In de conclusies van de partijen werd ook een beroep gedaan op de interpretatie die het Europees Hof voor de rechten van de mens, in het arrest Marckx, aan de artikelen 8 en 14 van het E.V.R.M. heeft gegeven.

3.3. Uw hof besliste dat het arrest Marckx in het gegeven geval geen houvast biedt. Dit arrest van het Europees Hof wijst het ongerechtvaardigd onderscheid af dat erin bestaat dat het wettig kind zijn biologische moederlijke afstamming bewijst door de vermelding van zijn moeder in de geboorteakte, terwijl het gewoon natuurlijk kind, ondanks de vermelding van de moeder in de geboorteakte, toch nog door haar dient te worden erkend alvorens zijn afstammingsrechten te zien erkend worden.

Het geschil dat uw hof beslechtte, betrof evenwel de vaderlijke afstamming met de loutere bewering van een man dat het kind, geboren uit een gehuwde vrouw, door hem was verwekt en dat derhalve deze bloedband hem recht verschafte op de erkenning van de hieraan inherente afstammingsrechten.

Het bewijs van deze bloedband vormde dan ook de kern van het geschil. Dit bewijs wordt geleverd door de geboorteakte volgens de grondregel vervat in art. 212 B.W. voor de wettige kinderen en door de erkenning voor de kinderen die buiten het huwelijk worden verwekt. Naar Belgisch recht is de erkenning een bekentenis van afstamming¹². Dit geldt zowel voor de gewone natuurlijke kinderen als voor de in overspel verwekte kinderen.

Het argument als zou er een ongerechtvaardigde discriminatie bestaan tussen de vrije erkenningsmogelijkheid van gewone natuurlijke kinderen en de aan voorwaarden onderworpen erkenningsmogelijkheid van de in overspel verwekte kinderen, wordt door het hof weerlegd met de overweging «dat in een rechtsstaat die oog wil hebben voor de belangen van het gezin, van de familie en van de openbare

orde, een zo belangrijke kwestie als die van de afstamming niet aan de persoonlijke appreciatie van de afzonderlijke individuen kan overgelaten worden, maar door algemeen geldende voorschriften dient geregeld te worden en het noodzakelijk is, omwille van de vereisten van de rechtszekerheid, een onderscheid te maken tussen de rechten van mensen die in verschillende situaties verkeren.»

Uitgaande van de grondregel van ons afstammingsrecht dat het kind de echtgenoot van de moeder als vader heeft (art. 312 B.W.) stelt uw hof vast dat, «naast de afwijking voorzien in artikel 315 B.W., ook art. 331 eerste lid, een afwijking van de grondregel toelaat wanneer het kind maar geboren is op een tijdstip waarop naar redelijk en door de wet omschreven vermoeden, de wettelijke echtgenoot de verwekker niet kan geweest zijn. Dit tijdstip moet noodzakelijk volgens vaste en algemeen geldende regels worden bepaald en niet naar goeddunken door de betrokkenen op gevaar in onzekerheid en willekeur te vervallen». Het bestaan van een bloedband tussen een man en een in overspel verwekt kind mag derhalve niet bewezen worden door een vrije verklaring zonder dat zulks ongejustifieerde discriminatie en — impliciet — ongerechtvaardigde inmenging in het privé-leven meebrengt. Reeds in uw arresten van 20 mei 1983 (AREV 194/83 en AREV 195/83) had uw hof in dezelfde zin uitspraak gedaan, maar deze arresten bleven onopgemerkt bij gebrek aan publicatie in de vakliteratuur.

3.4. In het door de Senaat reeds goedgekeurde ontwerp van afstammingswet (*Doc. Kamer*, 1984-85, nr. 1315/1) wordt niet fundamenteel afgeweken van de huidige artikelen 331-335 B.W. Wel wordt er een jurisprudentiële onzekerheid opgehelderd met betrekking tot het bevelschrift dat de vrederechter krachtens artikel 223 verleent, waarbij de samenwoningsplicht geschorst wordt.

Volgens Rigaux (*Les personnes*, nr. 2570) zou het toegelaten zijn het in overspel verwekte kind te erkennen en te wettigen dat geboren is meer dan 300 dagen na datum van de machtiging gegeven door de vrederechter, om afzonderlijk te wonen. Uit deze machtiging blijkt immers voor de echtgenoten de morele onmogelijkheid om gemeenschap te hebben even goed als uit het P.V. van niet verzoening in een echtscheidingsprocedure.

De rechtspraak¹⁵ verwerpt deze zienswijze. Inderdaad, onder de wet van 20 maart 1927 was ontkenning van vaderschap mogelijk wanneer het kind geboren was 300 dagen na onverschillig welke beslissing waarbij het de echtgenote toegelaten werd afzonderlijk te wonen. Evenwel, de wet van 10 februari 1958, die ook de artikelen 331-335 B.W. wijzigde, maakte een einde aan deze gelijkstelling door alleen nog het P.V. bedoeld in art. 1258 of 1289 Ger. W. als begindatum voor de conceptieperiode aan te nemen.

Artikel 320 (nieuw) B.W., zoals aangenomen door de Senaat luidt als volgt:

Artikel 320. — Wanneer het vaderschap dat vaststaat krachtens artikel 315 of 317 niet bevestigd wordt door het bezit van staat, kan het kind met machtiging van de rechtbank van eerste aanleg van zijn woonplaats, worden erkend door een andere man dan de echtgenoot:

1° ingeval het kind geboren is ten minste 180 dagen na

¹² O.m. RB. Gent, 14 mei 1984, *R.W.*, 1984-85, 1504.

¹³ Rb. Hasselt, 10 jan. 1984, *R.W.*, 1984-85, 2573; Rb. Leuven, 26 december 1983, *R.W.*, 1984-85, 362; Rb. Turnhout, 29 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 1590.

¹⁴ DABIN, «De la nature juridique de la reconnaissance d'enfant naturel dans le Code Napoléon» in *Etudes de droit civil*, 1947; VIEUJEAN, «Examen de jurisprudence, 1970-75», *R.C.J.B.*, 1978, 589, nr. 151.

¹⁵ Brussel, 6 januari 1965, *J.T.*, 1965, 245.

de ontbinding of de nietigverklaring van het huwelijk van de moeder,

2° ingeval het kind geboren is meer dan driehonderd dagen na het proces-verbaal bedoeld in artikel 1258 van het Gerechtelijk Wetboek, of na de beschikking door de voorzitter in kort geding gegeven krachtens artikel 1280 van hetzelfde wetboek, waarbij de echtgenoten gemachtigd worden een afzonderlijke verblijfplaats te betrekken, of na de verklaring bedoeld in artikel 1289 van hetzelfde wetboek en minder dan honderdtachtig dagen na de definitieve afwijzing van de eis of na de verzoening;

3° ingeval het kind geboren is meer dan driehonderd dagen na een beschikking van de vrederechter gegeven krachtens artikel 223 van dit wetboek, waarbij de echtgenoten gemachtigd worden een afzonderlijke verblijfplaats te betrekken, en minder dan honderdtachtig dagen na de datum waarop aan deze maatregel een einde is gekomen, of nadat de echtgenoten feitelijk herenigd zijn geweest;

4° ingeval het kind geboren is meer dan driehonderd dagen na het tijdstip waarop de feitelijke scheiding een aanvang heeft genomen, wanneer de echtscheiding is toegestaan krachtens artikel 232 van dit wetboek.

Het 2° en het 4° van het artikel neemt de huidige regeling over met toevoeging van de beschikking van de voorzitter genomen krachtens artikel 1280 Ger. W., terwijl het 3° thans ook de beschikking van de vrederechter eveneens als aanvangsdatum aanvaardt voor de berekening van de conceptieperiode.

Aldus blijkt dat uw arrest van 29 juli 1985 volstrekt in harmonie is met de ingevolge het Marckx-arrest geplande wijzigingen van ons afstammingsrecht.

Statistische gegevens

1. Hof van Beroep

1.1. BURGERLIJKE ZAKEN

Er werden in 1984 2901 nieuwe burgerlijke zaken ingeleid voor het hof van beroep. Het waren er 2735 in 1983 en 2699 in 1982.

Er werden tijdens het kalenderjaar 1984 1670 eindarresten (1693 in 1983) en 290 tussenarresten gevelde, terwijl er 99 zaken van de rol werden geschrapt.

Op 31 december 1984 waren er voor het hof 13.217 «hangende» civiele zaken; op 31 december 1983 waren er 12.149.

1.2. FISCALE ZAKEN

Er werden 181 zaken ingeleid. Er werden 67 zaken definitief afgehandeld; in 1983: 57, en in 1982: 40.

1.3. STRAFZAKEN

Het aantal voor de correctionele kamers ingeleide zaken bedroeg 2478. Er werden door deze kamers van uw hof 2367 arresten gevelde (waaronder 2174 eindarresten — 182 minder dan in 1983 — 49 arresten op verzet en 144 tussenarresten). In 1983 bedroeg het aantal arresten 2556, in 1982: 2475 en in 1981: 2220.

Door de kamer van inbeschuldigingstelling werden er in haar hoedanigheid van onderzoeksgerecht en inzake preventieve hechtenis 984 arresten gevelde (in 1983: 963, in 1982: 751, in 1981: 775).

Inzake herstel in eer en rechten sprak deze kamer 617 arresten uit (in 1983 618, in 1982 673, in 1981 787).

De Hoven van Assisen van Gent en Brugge spraken samen vier arresten uit.

Inzake jeugdbescherming sprak uw hof 134 arresten uit, d.i. 39 meer dan in 1983.

2. De rechtbanken van eerste aanleg

Aantal ingeleide burgerlijke zaken 31.779 (in 1981 29.316; in 1982 29.923; in 1983 31.745).

Het aantal vonnissen in burgerlijke zaken bedroeg: 22.857 (in 1981 23.942; in 1982 22.939; in 1983 22.338).

Bovendien werden in 1984 25.390 beschikkingen uitgesproken (o.a. in kort geding, inzake echtscheiding door onderlinge toestemming, en door de beslagrechter) (in 1981 21.575; in 1982 22.669; in 1983 24.309).

In 1984 werden 20.914 vonnissen in correctionele zaken uitgesproken; in 1983 24.581; in 1982 24.607; in 1981 23.533.

Het aantal notities door de parketten aangelegd bedroeg in 1984 284.730, d.i. 2172 notities minder dan in 1983 (1983 286.902; in 1982 291.363; in 1981 279.268).

3. De rechtbanken van koophandel

Er werden in 1984 15.980 vonnissen over de zaak zelf uitgesproken (in 1983 15.920; in 1982 14.506; in 1981 15.367).

Het aantal tussenvonnissen bedroeg 5386 in 1984 (in 1983 7221; in 1982 6029; in 1981 7405).

In 817 vonnissen werd het faillissement uitgesproken (898 in 1983; 827 in 1982; 797 in 1981).

Er waren 28 aanvragen voor een gerechtelijk akkoord (27 in 1983; 23 in 1982, en 34 in 1981).

4. De vrederechten

Het aantal in 1984 ingeschreven zaken (inbegrepen die op de rol der verzoekschriften) bedroeg 45.832 (in 1983 45.399; in 1982 45.603; in 1981 43.812).

Het aantal processen-verbaal van minnelijke schikking bedroeg in 1984 15.517 (in 1983 15.535; in 1982 14.512; in 1981 14.450).

Het aantal eindvonnissen bedroeg in 1984 36.732 (in 1983 37.643; in 1982 37.291; in 1981 34.253).

Het aantal tussenvonnissen bedroeg in 1984 5.381 (in 1983 6.505; in 1982 7.321; in 1981 8.597).

5. De politierechtbanken

Er werden in 1984 41.904 nieuwe zaken ingeleid (in 1983 was dit 39.689, in 1982 40.373 en in 1981 40.576).

Er werden in 1984 door de politierechtbanken 41.066 eindvonnissen uitgesproken (in 1983 39.433; in 1982 39.972; in 1981 40.271).

Hierna volgen meer gedetailleerde cijfergegevens :
Het hof van beroep
— aantal cassatieberoepen in strafzaken 213 (in 1983
189; in 1982 187; in 1981 142).

— vernietigingen : 13
— verwerpingen : 88
— hangende : 112

Rechtbanken van eerste aanleg							
	Gent	Dendermonde	Oudenaarde	Brugge	Kortrijk	Ieper	Veurne
Burgerlijke zaken							
- aantal nieuwe zaken	7.683	7.461	2.190	7.042	4.766	1.304	1.333
- aantal vonnissen (inbegrepen tussenvon- nissen)	5.600	4.647	1.682	4.391	4.045	1.168	1.324
- aantal beschikkingen o.a. kort geding, beslagrechter, echtscheiding door onderlin- ge toestemming enz.	6.335	5.239	2.018	6.066	2.829	1.600	1.303
Correctionele zaken							
- aantal notities parket	78.612	62.883	18.449	55.691	33.878	13.444	21.773
- aantal vonnissen (voor aantal beroepen hiertegen, zie rubriek Ingeleide zaken hof van beroep)	4.450	5.070	1.437	4.443	3.783	787	944
- aantal vonnissen (correctionele recht- bank in graad van hoger beroep)	839	419	239	648	688	127	75
Beschikkingen van de raadkamer	1.845	1.671	916	1.603	1.429	388	679
Aantal zaken afgedaan door het parket buiten de rechter (minnelijke schikkingen)	2.159	1.180	152	1.035	816	132	303

Rechtbanken van koophandel							
	Gent	Dendermonde	Oudenaarde	Brugge	Kortrijk	Ieper	Veurne
Vonnissen	4.147	3.082	1.619	3.773	2.423	433	476
Tussenvonnissen	1.843	393	575	1.370	803	170	232
Faillissementen	199	155	51	175	152	26	59
Aanvragen gerechtelijk akkoord	14	4	2	3	4	0	1

Vredegerechten							
	Gent	Dendermonde	Oudenaarde	Brugge	Kortrijk	Ieper	Veurne
Aantal zaken op de alg. rol	10.217	7.221	2.328	8.486	7.663	1.934	1.369
Aantal zaken op rol der verzoekschriften	1.858	1.899	658	1.145	1.124	291	139
Aantal P.V. minnelijke schikking	4.228	4.791	1.124	1.991	2.661	521	201
Aantal eindvonnissen	9.401	7.458	2.515	7.494	7.223	1.410	1.231
Aantal tussenvonnissen	732	886	827	2.236	540	68	92
Aantal vergaderingen familieraad	783	810	283	603	627	200	135

Politierechtbanken							
	Gent	Dendermonde	Oudenaarde	Brugge	Kortrijk	Ieper	Veurne
Aantal ingeleide zaken	13.389	8.577	2.104	7.491	8.069	1.279	995
Aantal eindvonnissen	13.221	8.344	2.065	7.423	7.790	1.266	957
Aantal voorzieningen hoger beroep	1.656	522	268	870	921	127	100
Aantal zaken afgedaan door het parket buiten de rechter (minnelijke schikkin- gen)*	40.600	45.201	8.115	43.707	22.723	3.726	*7.650

* samen : 171.722. In 1983 : 191.257

DETTIGDUIZEND JURISTEN : OM WAT TE DOEN ?*

1. Er zijn nu bijna 30.000 juristen in België (dit is 1 jurist per 340 inwoners). Honderd jaar geleden waren het er 2.500. Die vertienvoudiging (en meer!) van de juristenbevolking is niet geleidelijk verlopen, wél in drie korte, zij het hevige, sprongen. Een eerste groei doet zich voor van 1880 tot 1900; in die twintig jaar vlak vóór de eeuwwisseling verdubbelt het aantal juristen. Daarna komt er een lange periode van stagnatie; zij duurt tot 1950. In het begin van de jaren vijftig is er een tweede stap vooruit. Opnieuw valt daarna de groeibeweging compleet stil. In 1963, bijvoorbeeld, worden er — in acht genomen de omvang van de Belgische bevolking — minder juridische diploma's uitgereikt dan in 1890. De derde sprong is de meest ingrijpende: sinds 1970 is de juristenbevolking met bijna 15.000 eenheden aangegroeid.

Die merkwaardige ontwikkelingsgang (meerdere stappen vooruit op het eind van vorige eeuw, dan ter plaatse rust tussen 1900 en 1950; twee stappen vooruit in de jaren vijftig, één stap achteruit in de jaren zestig en, ten slotte, de opmerkelijke toename sinds 1970) is in zowat alle Westerse landen aangetroffen. Overal ook is de wat zorgelijke vraag gesteld waartoe de meest recente groeifase leiden zal.

Welke ontwikkelingen in de samenleving oefenen invloed uit op de omvang van het juristenbestand? Welke krachten veroorzaken groei, welke stagnatie en terugval?

Er zijn, aan de ene kant, markteconomische factoren. Zij beïnvloeden de vraag naar juridische deskundigheid en zijn in staat jongeren als het ware naar de juristenberoepen te zuigen. Zo kunnen we de toename van de juristenbevolking op het eind van vorige eeuw begrijpen als een reactie op twee ontwikkelingen die de vraag naar juridische experts doen groeien: het aantal rechtsgedingen neemt in die jaren opvallend snel toe (van zo'n 100.000 per jaar vóór 1875 naar gemiddeld 265.000 jaarlijks in de periode 1875-1905) en het is ook een periode van koortsachtige verwettelijking van allerlei maatschappelijke verhoudingen.

Die laatste factor is ook ter verklaring op te roepen bij het bekijken van de spectaculaire groei na 1970. Twintig jaar geleden is de fabricage van wetten en van koninklijke besluiten van algemene strekking bijzonder rap gaan stijgen: 170 jaarlijks in de jaren vijftig, 1200 per jaar in de jaren zestig, 1500 jaarlijks in de jaren zeventig. Die «wetgevingspassie» schept uiteraard een aanzienlijke behoefte aan juristen.

Maar er zijn ook factoren die weinig of niets te maken hebben met de behoefte aan en de vraag naar juridische deskundigheid. Ze zijn dus niet marktgebonden. Het gaat hier dan om ontwikkelingen, die jongeren naar de juridische opleiding en naar de juridische beroepen *duwen*. Drie ervan zijn na 1965 volop gaan werken: de omnivalentie van de humanioradiploma's waardoor meer jongeren rechtsstudies konden doen, de emancipatie van de Vlamingen (ook in de juridische sector!) en de rush naar het hoger onderwijs, de rechtsfaculteit inclusief, van de vrouwen. De invloed

van de laatste twee factoren mag zeker niet onderschat worden. Het overgroot gedeelte van de aangroei in de juristenbevolking vannaaf 1970 is in het Vlaams landsgedeelte geboekt. Twee cijfers illustreren dit belangwekkend verschijnsel: van de juristen die in 1968 afstudeerden was minder dan de helft Nederlandstalig; in 1984 was dat aandeel opgelopen tot 62%. En zowel aan Franstalige als aan Nederlandstalige zijde lag het groeiritmee veel hoger bij de vrouwen dan bij de mannen. Ook dat drukt zich uit in een paar eenvoudige cijfers: in 1970 vormden de vrouwen iets meer dan 10% van de totale juristengroep, in 1980 was dat al bijna 20% en bij diegenen die in 1984 aan een rechtsfaculteit afstudeerden lag het aandeel van de vrouwen al dichtbij de 40%.

Wat kan er in de nabije toekomst verwacht worden?

De kans is groot dat na de groeisprong van de jaren zeventig nu weer een periode van stagnatie zal optreden. Een aantal signalen wijzen in die richting. De achterstand, die de Vlaamse jongeren inzake rechtsonderwijs vertoonden, is grotendeels ingelopen. Met een aandeel van 40% in de huidige studentenbevolking van de rechtsfaculteiten is vermoedelijk ook voor de vrouwen een grens bereikt. Er is bovendien de demografische factor: de instroom van nieuwe studenten in de rechten zal in de eerstvolgende jaren ongetwijfeld onder invloed van de al vroeger afgenomen nataliteit, ietwat teruglopen. Toch vormen deze bedenkingen maar een magere troost. Een bevrozing van de «productie» van juridisch-geschoolden op het huidig niveau (1200 nieuwe afgestudeerden per jaar) houdt immers in dat er in 1990 35.000 en in 2000 45.000 juristen zullen zijn, met de nagevoeg vaststaande zekerheid dat de advocatuur, bijvoorbeeld, in diezelfde vijftien jaar in omvang zal verdubbelen.

2. In welke afzetgebieden zijn de nieuwe juristen na elke groeisprong terechtgekomen?

Niet in het notariaat. Er zijn op vandaag, de omvang van de Belgische bevolking meegerekend, minder notarissen dan in 1900 of dan in 1840. Ook niet — althans niet vóór 1970 — in de magistratuur: er waren, opnieuw verhoudingsgewijze, minder magistraten in 1960 dan in 1840. De netto-aanwas van juristen is wél gedeeltelijk opgeslorpt door de advocatuur, zeker na 1970. Maar hoe beperkt die opslorping is blijkt uit enkele recente cijfers: de laatste vijftien jaar is de juristenbevolking met bijna 15.000 eenheden, de advocatuur met nog geen 4.000 eenheden toegenomen. Welke afzetgebieden zijn dan de echte groeipolen? Het zijn in mindere mate de overheid en, vooral, de privé-sector. Het gezamenlijk aandeel van die twee afzetgebieden was in de jaren dertig nog geen 25%, het bedraagt nu bijna 60%. Of, anders geformuleerd, de drie klassieke juridische beroepen (advocatuur, notariaat, magistratuur) omvatten vlak vóór de tweede wereldoorlog nog 75%, nu iets meer dan 40% tewerkgestelde juristen. De juridische beroepen, die in de meest directe zin «omgaan met recht» inhouden, verliezen dus kwantitatief gezien snel aan betekenis: in de economisch actieve juristenbevolking was het aandeel van de advocaten 50% in 1937, 30% in 1985; dat van de notarissen daalde in diezelfde periode van 16% naar 5%; de magistratuur verliep van 11% naar 7%.

De vraag is wat de overheid en de privé-sector doen met

* Beknpte weergave van mijn hoofdstuk «Legal experts in Belgium» in ABEL, R., LEWIS, P. (eds.), *Lawyers and their Society*, University of California Press, 1986.

de juristen, die zij tewerkstellen. Er wordt gezegd dat slechts een gering aantal overheidsjuristen met het juridisch contentieux of met legistieke activiteiten bezig zijn. Anderzijds raamt de Belgische Vereniging van bedrijfsjuristen het aantal bedrijfsjuristen *pur sang* op zowat 1000 (terwijl er zo'n 10.000 juristen in de privé-sector werkzaam zijn). Men mag dan ook veronderstellen dat zeer vele juristen vandaag andere dan juridisch-technische taken vervullen. En dat is, op het eerste gezicht, een wat paradoxale situatie. Het lijkt aangewezen ervan uit te gaan dat een samenleving niet doelloos juristen «voortbrengt» (we hebben trouwens eerder gewezen op de factoren die een behoefte aan juridische deskundigheid doen ontstaan). Is het dan zo dat juristen als juristen onderbenut worden? Dat er een suboptimale aanwerving is van juridisch-geschoolden, of zijn er ronduit te veel juristen?

3. De vraag of er in België te veel juristen zijn valt uiteraard niet met een simpele ja of nee te beantwoorden. Vooreerst is er veel te weinig informatie over de functies en taken die de afgestudeerden van de rechtsfaculteiten *in feite* uitoefenen. Er zijn vermoedelijk allerlei ontwikkelingen gaande, maar we hebben er gewoon veel te weinig zicht op. Op de vraag een antwoord zoeken met behulp van de cijfers over bij de RVA ingeschreven juristen biedt ook al geen zekerheid. Het aantal pas afgestudeerde juristen dat geen werk vindt, ligt weliswaar aan de lage kant (zo'n 10 %), maar er is waarschijnlijk nogal wat ondertewerkstelling en er is ook de verdoken werkloosheid bij jonge advocaten.

Toch tasten we niet helemaal in het duister.

Zo zij er ongetwijfeld een aantal redenen om dat, wat overweldigende getal van 30.000 juristen en de felle groei van de laatste jaren enigszins te relativeren. Vooreerst mag niet vergeten worden dat de juristen trager in aantal toemen dan de andere universitair-geschoolden. Of, anders geformuleerd, het aandeel van de juristen in de academisch-gevormde bevolkingsgroepen slinkt voortdurend: van 20 % op het einde van de jaren dertig naar 10 % vandaag. Bovendien vormen die dertigduizend juristen het *bruto-aanbod* op de arbeidsmarkt. Ze zijn niet allen economisch-actief, zeker niet allen full-time bezig. Het feit dat het aandeel van de vrouwen in de juristenbevolking gestadig toeneemt is hier trouwens van grote betekenis: doordat vrouwen meer deeltijds werken en vaker een meermaals onderbroken loopbaan ontwikkelen is het *netto-aanbod* van juristen op de arbeidsmarkt de laatste jaren zonder twijfel minder snel gestegen dan de droge cijfers doen vermoeden. Ten slotte is het de vraag of de juridische faculteit wel door alle rechtsstudenten gezien wordt als een school-voor-juristen. Het zou goed kunnen dat sommigen de rechtenopleiding beschouwen als de meest geschikte weg naar een algemene vorming, als een soort ticket dat toegang geeft tot de hogere kringen in de samenleving of als een basisopleiding die dan wordt aangevuld met een meer vakgerichte training (in de economie, het management...). Ook dat moet meespelen bij het beantwoorden van de vraag of het aanbod van juristen te hoog ligt.

Aan de andere kant zijn de mogelijkheden waarover de juristenbevolking beschikt om het aanbod in de toekomst te doen dalen, uitermate beperkt. De rechtsfaculteiten hebben er geen belang bij om hun studentenpopulatie te verminderen: hun subsidiëring is immers gebonden aan het

aantal ingeschrevenen. En zelfs al zouden de juridische faculteiten willen vermageren, dan nog ontbreken hen de technische middelen om rechtstreeks in te grijpen op de instroom van eerstejaars. Ook al omdat de meer drastische formule, een *numerus clausus*, in de ruimere gemeenschap meer tegen- dan voorstanders zou vinden.

Wat de ontwikkeling van de vraag naar juristen betreft zijn er tegenstrijdige signalen.

Sommigen voorspellen voor de komende jaren een daling in de behoefte aan juristen. Zij wijzen daarbij op de krachtige roep om deregulering en op de werfkracht van de *informal justice*-beweging. In het dereguleringsdebat beklemtoont men de negatieve effecten van te grote regeldichtheid, van regelzucht en hyperlexie en bepleit men vereenvoudiging, ja zelfs, ontmanteling van een gedeelte van het juridisch spinnweb waarin onze samenleving rust. De *informal justice*-beweging, die nu vooral in de Angelsaksische landen aan kracht wint, wil van haar kant iets doen aan de overbelasting van ons gerechtelijk apparaat. De medicatie die deze beweging voorschrijft, omvat onder meer het flexibeler maken van procedureregels (via snelrechtbanken...) en het stimuleren van private beslechtsformules (arbitrage, verzoening, bemiddeling...). Deregulering en *informal justice* zullen, zo zij de weg van de realisatie opgaan, een zelfde effect hebben: er zal, na verloop van tijd, minder behoefte zijn aan juristen. Het ware echter verkeerd te verwachten dat deze ontwikkeling *snel* zal leiden tot een neerwaartse druk op de vraag naar juristen. Vele mensen ervaren immers nog niet ten volle de gevolgen die de «wetgevingspassie» op hun leven kan hebben. Men mag verwachten dat er op korte termijn eerder sprake zal zijn van een nog scherper aanvoelde behoefte aan rechtshulp en dus aan juristen.

Aan de andere kant is het dan weer zo dat in een aantal werkkringen van juristen de industriële revolutie nog niet begonnen is. In de advocatuur en de magistratuur, bijvoorbeeld, wordt nog vaak op ambachtelijke wijze te werk gegaan. Invoering van moderne organisatie- en communicatietechnieken zal ook hier arbeidsbesparend werken en, althans in den beginne, de vraag naar juridisch-geschoolden negatief beïnvloeden. Een aanwijzing in die richting is te vinden in het notariaat; tachtig jaar geleden «produceerden» 1100 notarissen zo'n 240.000 akten; vandaag ligt die omzet rond de 600.000 akten hoewel er maar 100 notarissen bijgekomen zijn.

Uiteraard is de vraag naar juridisch-gevormden een variabele waarop de juristen *zelf* invloed kunnen uitoefenen. Het is geen gegeven dat ze lijdzaam moeten ondergaan. De beroepsgroep kan de vraag naar rechtshulp allerhande stimuleren. De notarissen hebben hier door een creatief informatiebeleid en, concreet, door de invoering van een concubinaatscontract het voorbeeld gegeven.

Toch zit het de juristengroep niet mee.

Vooreerst is er het feit dat de beroepselites in een aantal werkkringen (in de advocatuur, bijvoorbeeld) weinig of geen behoefte hebben om zeer innoverend op te treden. Eén oorzaak hiervoor, naast andere, is dat deze elites (de veertigers en vijftigers) in de jaren zestig op de arbeidsmarkt zijn getreden, precies op het moment dat de juristenbevolking nauwelijks aangroeide. De meesten onder hen hebben (opnieuw: zeker in de advocatuur) een voortreffelijk marktaandeel en een behoorlijk inkomen verworven. Men

mag vermoeden dat hierdoor de stimulans om risicodragende vernieuwingen door te voeren nog meer is afgenomen. Een voorbeeld uit de advocatuur kan deze stelling illustreren. In Engeland en Nederland hebben de advocaten de wetswinkels van meet af aan gesteund of, minstens, welwillend geduld. Zij zagen immers in dat de wetswinkelmotivering een natuurlijke bondgenoot was in hun pogingen om de vraag naar rechtshulp te doen groeien en om de overheid tot ruime subsidiëring van de sociale rechtshulp te bewegen. De strategie is volop gelukt en de advocatuur is er in beide landen beter op geworden. Bij ons hebben de advocaten zich, in een soort kramphouding, tegen de wetswinkels gekeerd. Een van de gevolgen is dat de publieke opinie (en ook de overheid) bij ons ongevoelig is gebleven voor de problematiek van de «leemte in de rechtshulp».

Meer en meer blijkt ook dat een van de grote handicaps van de Belgische juristen gelegen is in de grote verdeeldheid. Eén uiting daarvan is de felle concurrentie tussen groepen van juristen, bijvoorbeeld tussen advocaten en bedrijfsjuristen. Kijkend naar wat in het buitenland gebeurt,

ziet men dat waar de advocaten tot rustige samenwerkingsvormen zijn gekomen met de bedrijfsjuristen, het totale werkvolume van de advocaten is toegenomen. Samenwerking levert méér marktaandeel op dan oorlogsvoering. Die verdeeldheid uit zich ook in het ontbreken van een sterke overkoepelende vereniging. De juristen bij ons zijn georganiseerd naar beroepsgroep en *binnen* sommige beroepsgroepen is er bovendien weinig of geen gezamenlijke opstelling. Die versplintering, die fel afsteekt tegen wat bijvoorbeeld in de Verenigde Staten aan de gang is, verhindert dat de juristen een collectieve strategie ontwikkelen tegenover de overheid, tegenover machtige cliënten en werkgevers en tegenover de publieke opinie. Recente ontwikkelingen in de Vlaamse Juristenvereniging (o.m. het manifest over de «werking onzer instellingen») laten trouwens zien dat blokvorming van juristen niet alleen de belangenbehartiging kan bevorderen, maar op termijn ook heilzaam kan zijn voor de gezondheid van de democratische rechtsstaat.

L. HUYSE

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 11 OKTOBER 1984

Voorzitter: de h. Mahillon

Raadsheer-rapporteur: de h. Poupart

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. Simont en Kirkpatrick

Echtscheiding — Wegens feitelijke scheiding — Uitkering — Maatstaf.

Wanneer de echtscheiding wordt verkregen op grond van art. 232, eerste lid, B.W., moet de uitkering die de rechtbank krachtens de artt. 301, 306 en 307bis toekent, de verkrijger in staat stellen om, gelet op zijn inkomsten en mogelijkheden, in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven.

Niet naar recht verantwoord is het vonnis dat, bij de vaststelling van de uitkering, de geldelijke situatie ten tijde van het instellen van de eis in aanmerking neemt en enkel rekening houdt met de verandering die zich na het uiteengaan van de echtgenoten heeft voorgedaan, zonder na te gaan of het toegekende bedrag de uitkeringsgerechtigde in staat stelt in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven.

T. t/ Van R.

Gelet op het bestreden vonnis, op 27 september 1983 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste Aanleg te Brussel;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 232, eerste lid, 301, 306, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek,

miskennen van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging, van het beschikkingsbeginsel en van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden vonnis eiser veroordeelt om aan verweerster met ingang van 1 april 1981 een maandelijks bedrag van 75.000 frank te betalen, onder aftrek van de reeds gestorte en in mindering te brengen bedragen, op grond dat «uit de talrijke vroegere beslissingen blijkt dat de partijen door de inkomsten (van eiser) tijdens het samenleven een zekere weelde kenden», en doordat het die veroordeling uitspreekt na eraan te hebben herinnerd dat volgens verweerster «bij de raming van het bedrag van de onderhoudsuitkering de datum van het instellen van de eis in aanmerking dient te worden genomen», dat verweerster eraan toevoegde «dat in feite, gelet op de omstandigheden van de zaak, de oplossing van dit geschil niet erg verschillend kan zijn welk ook het tijdstip is dat uiteindelijk in aanmerking wordt genomen, aangezien (verweerster) zich altijd op de levensstandaard van de partijen tijdens het samenleven had beroepen om aan te tonen dat ze het door de eerste rechter met recht vastgestelde bedrag nodig had», dat (verweerster) zich voor de raming van het bedrag van de gevorderde onderhoudsuitkering baseerde op twee zeer belangrijke beslissingen ter zake, respectievelijk van 1 september 1967 en 10 januari 1968, en de gegevens van beide beslissingen uitvoerig onderzocht en dat (verweerster) vervolgens de respectieve toestand van de partijen mede in aanmerking nam, op grond dat «de voorstelling van (verweerster) beantwoordt aan de geest van de wet; dat gelet op de aard van de ten deze gevorderde onderhoudsuitkering, de respectieve toestand van de partijen op het tijdstip van de eis moet worden nagegaan en rekening moet worden gehouden met de veranderingen die zich sedert het uiteengaan van de partijen hebben voorgedaan, dat met die veranderingen in hun onderzoek terdege rekening was gehou-

den: dat het door de eerste rechter toegekende bedrag gebaseerd is op wat voorafgaat»,

terwijl, (...)

tweede onderdeel, de uitkering die de rechter krachtens de artikelen 301 en 306 van het Burgerlijk Wetboek aan de echtgenoot die de echtscheiding verkregen heeft, kan toekennen uit de goederen en de inkomsten van de echtgenoot tegen wie de echtscheiding is uitgesproken, de verkrijger in staat moet stellen om, rekening houdend met zijn inkomsten en mogelijkheden, in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven; het vonnis bijgevolg, in zoverre het oordeelt dat bij de vaststelling van de onderhoudsuitkering na echtscheiding de respectieve toestand van de partijen ten tijde van het instellen van de eis in aanmerking moet worden genomen, zonder dat het nagaat of die uitkering de verkrijger in staat zal stellen in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven, niet naar recht is verantwoord (schending van de artikelen 301 en 306 van het Burgerlijk Wetboek);

(...)

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat, wanneer de echtscheiding wordt verkregen op basis van artikel 232, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek, de uitkering die de rechtbank krachtens de artikelen 301, 306 en 307bis van genoemd wetboek toekent, de verkrijger in staat moet stellen om, gelet op zijn inkomsten en mogelijkheden, in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven;

Overwegende dat het vonnis, nu het bij de vaststelling van de uitkering na echtscheiding de geldelijke situatie ten tijde van het instellen van de eis in aanmerking neemt en enkel rekening houdt met de verandering die zich na het uiteengaan van de echtgenoten gebeurlijk kan hebben voorgedaan, zonder na te gaan of dat bedrag verweerster in staat stelt in haar bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenleven, niet naar recht is verantwoord;

Dat dit onderdeel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 7 NOVEMBER 1984

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Ghislain

Advocaat-generaal: de h. Ballet

Advocaten: mrs. Simont en Van Rijn

Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling — 1. Schade door overlijden — In aanmerking te nemen basisinkomen — Bruto- of nettoloon — Voorwaarden — Verlenen van voorbehoud — 2. Omvang van de schade en van de vergoeding — Toekenning van compensatoire interesten — Beoordelingsbevoegdheid van de feitenrechter.

1. Het brutoloon mag slechts in aanmerking worden genomen wanneer de rechter vaststelt dat het bedrag van de

door de rechtverkrijgenden te betalen sociale en fiscale lasten gelijk is aan de door de getroffene tijdens diens leven betaalde lasten.

Wanneer de rechter de onmogelijkheid vaststelt om met zekerheid uit te maken of beide bedragen gelijk zijn, is de beslissing om alleen het nettoloon in aanmerking te nemen en akte te verlenen van het voorbehoud, ten einde de benadeelde in staat te stellen een aanvullende vordering in te stellen tot terugbetaling van die eventuele uitgaven, naar recht verantwoord.

2. Binnen de grenzen van de conclusies van de partijen beoordeelt de rechter in feite de omvang van de door een misdrijf veroorzaakte schade.

De toekenning van compensatoire interesten heeft betrekking op de omvang van de schade en maakt deel uit van de vergoeding.

Op grond van zijn onaantastbare beoordelingsbevoegdheid kan de feitenrechter de gestorte vergoedingen en de interesten op die vergoedingen aftrekken van de door hem toegekende bedragen, als hij oordeelt dat ze reeds hebben gediend voor de gedeeltelijke vergoeding van de door hem bepaalde schade.

S. t/ V.

Gelet op het bestreden arrest, op 5 april 1984 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Overwegende dat het arrest enkel over de burgerlijke belangen uitspraak doet;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het hof van beroep het bedrag van de aan eiseres toegekende vergoeding berekent op basis van het netto-inkomen van haar echtgenoot, op grond: «dat de vergoeding waarop de burgerlijke partij (eiseres) aanspraak mag maken, moet worden berekend op basis van het netto- en niet van het bruto-inkomen, gelet niet alleen op de blijvende onzekerheid omtrent de eventuele belastbaarheid van de vergoeding, maar gelet ook op de onmogelijkheid vast te stellen dat de belastingen en de sociale lasten die de rechtverkrijgende zou moeten betalen zeker even hoog zijn als de lasten op het gedeelte van de bezoldiging waaruit hij voordeel haalde; dat in dat opzicht de eventuele belastingen op de opbrengst uit de een of andere vorm van belegging die de rechtverkrijgende zou doen met de ontvangen vergoeding, verband houden met het vermogensbeheer waarin hij volkomen vrij is, en niet met de vergoeding van de schade; dat daarentegen de toekenning van een op het netto-bedrijfsinkomen berekende vergoeding voor de burgerlijke partij (thans eiseres) het recht meebrengt om akte te doen nemen van haar voorbehoud betreffende de terugbetaling van de belasting op die vergoeding en van de sociale lasten»;

terwijl, eerste onderdeel, eiseres in haar regelmatig genomen conclusie van hoger beroep aanvoerde dat het overlijden van haar man voor haar het verlies van sociale voordelen tot gevolg had en dat de vergoeding hiervan moest worden meegerekend in het bedrag van de in aanmerking te nemen bezoldigingen, waaruit volgt dat de bestreden beslissing, nu ze op dat middel niet antwoordt, niet regelmatig

met redenen is omkleed (schending van artikel 97 van de Grondwet);

(...)

derde onderdeel, het brutoloon overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek in aanmerking mag worden genomen wanneer de feitenrechter vaststelt dat het bedrag van de sociale en de fiscale lasten die zouden moeten worden betaald door de rechtverkrijgende wiens materiële schade voortvloeit uit de derving van het inkomstengedeelte waaruit hij persoonlijk voordeel haalde, gelijk is aan het bedrag van de bezoldiging; het hof van beroep bijgevolg, nu het de vergoeding niet berekent op basis van het bruto-inkomen op grond dat onmogelijk kon worden vastgesteld dat de door eiseres te betalen fiscale en sociale lasten zeker gelijk waren aan de lasten op het gedeelte van de bezoldiging waaruit ze voordeel haalde, en nu het niet nagaat of de door eiseres te betalen fiscale en sociale lasten al dan niet gelijk waren aan de lasten op de bezoldiging van de getroffene, zijn beslissing niet naar recht verantwoordt (schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek):

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat eiseres, om het bedrag te ramen van de materiële schade die zij en de rechtverkrijgenden van de getroffene hadden geleden ten gevolge van diens overlijden, in haar conclusie van hoger beroep vergoeding eiste van de schade die voor haar voortvloeide, enerzijds, uit het verlies van de sociale voordelen verbonden aan de inhoudingen op de inkomsten van de getroffene en, anderzijds, uit het verlies van bepaalde bijzondere en vaste voordelen die verbonden waren aan gezondheidskosten en die zij genoot wegens het feit dat de overledene het beroep van dokter uitoefende;

Overwegende dat het arrest, nu het zich ertoe beperkt te beslissen, enerzijds, dat «de toekenning van een op het netto-bedrijfsinkomen berekende vergoeding voor de burgerlijke partij (thans eiseres) het recht meebrengt om akte te doen nemen van haar voorbehoud omtrent de terugbetaling van de belasting op die vergoeding en van de sociale lasten», en, anderzijds, dat van dat voorbehoud akte wordt verleend, niet antwoordt op de conclusie waarin eiseres aanvoerde dat de vergoeding voor de schade die voor haar voortvloeide uit de derving van de door haar aangevoerde bijzondere voordelen, moest worden meegerekend in het bedrag van de in aanmerking te nemen bezoldigingen;

Dat het eerste onderdeel gegrond is;

(...)

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat het brutoloon slechts in aanmerking mag worden genomen wanneer de rechter vaststelt dat het bedrag van de door de rechtverkrijgenden te betalen sociale en fiscale lasten gelijk is aan de door de getroffene tijdens diens leven betaalde lasten; dat op dit punt het arrest waarbij de onmogelijkheid wordt vastgesteld met zekerheid uit te maken of beide bedragen gelijk zijn, de beslissing om alleen het nettoloon in aanmerking te nemen en akte te verlenen van het voorbehoud, ten einde de benadeelde in staat te stellen een aanvullende vordering in te stellen tot terugbetaling van die eventuele uitgaven, naar recht is verantwoord;

Dat het derde onderdeel faalt naar recht;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1382, 1383 van het Burgerlijk Wetboek, 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek, miskening van het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging, alsook van het algemeen rechtsbeginsel dat alleen de partijen beschikken over hun rechtsvordering en schending van artikel 97 van de Grondwet,

doordat het hof van beroep in het beschikkend gedeelte van het arrest beslist: «veroordeelt (verweerster) om aan (eiseres), ter vergoeding van de materiële schade ten gevolge van het overlijden van haar echtgenoot, het bedrag van 21.480.682 frank te betalen, verhoogd met de op 5.938.586 frank berekende compensatoire interesten tegen de wettelijke rentevoeten met ingang van 1 juni 1982, onder aftrek van de reeds gestorte bedragen en van de interesten die vanaf de datum van die storting tegen dezelfde rentevoeten hebben gelopen»,

terwijl, eerste onderdeel, verweerster in haar conclusie niet heeft gevraagd dat van de aan eiseres toe te kennen vergoeding de interesten tegen de wettelijke rentevoeten op de reeds gestorte bedragen met ingang van de dag van de betaling ervan zouden worden afgetrokken, en de partijen derhalve de gelegenheid niet hebben gekregen om zich uit te spreken over de vraag of door eiseres op de reeds gestorte bedragen interesten verschuldigd waren met ingang van de dag van de storting; het hof van beroep bijgevolg, nu het ambtshalve beslist dat van de aan eiseres toegekende vergoeding niet alleen de reeds gestorte bedragen, maar ook de op die bedragen tegen de wettelijke rentevoeten berekende interesten vanaf de dag van de storting moesten worden afgetrokken en nu het de partijen niet vooraf heeft aangezocht om een standpunt in te nemen over de aftrek van de interesten, het algemeen rechtsbeginsel van het recht van verdediging heeft miskend en in strijd met artikel 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek aan verweerster meer dan het door haar gevorderde heeft toegekend;

tweede onderdeel, het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk alleen de partijen beschikken over de rechtsvordering de rechter verbiedt een geschil op te werpen dat de partijen hem niet hebben voorgelegd en dat niet uit hun conclusie kon worden afgeleid; het hof van beroep bijgevolg, nu het ambtshalve beslist dat de interesten, tegen de wettelijke rentevoeten, op de reeds gestorte bedragen te rekenen van de storting moesten worden afgetrokken van de aan eiseres verschuldigde vergoeding, het algemeen rechtsbeginsel volgens hetwelk alleen de partijen beschikken over de rechtsvordering miskent, daar geen enkele vordering uit dien hoofde is ingesteld bij het hof van beroep;

derde onderdeel, de rechter overeenkomstig de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek de schade moet ramen op de dag waarop hij uitspraak doet en de volledige schade van de benadeelde moet vergoeden; de compensatoire interesten een aanvullende vergoeding zijn voor de fout van de schadeveroorzaker; het hof van beroep bijgevolg, nu het beslist dat van de aan eiseres verschuldigde vergoeding de interesten, tegen de wettelijke rentevoeten, op de reeds gestorte bedragen en te rekenen van de datum van de storting moesten worden afgetrokken, haar geen volledige schadevergoeding toekent, daar die interesten noodzakelijkerwijze deel uitmaken van de volledige vergoeding, en derhalve zijn beslissing niet naar recht verant-

woordt (schending van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek):

Wat de drie onderdelen samen betreft:

Overwegende dat de rechter, binnen de grenzen van de conclusies van de partijen, de omvang van de door een misdrijf veroorzaakte schade in feite beoordeelt; dat de toekenning van compensatoire interessen betrekking heeft op de omvang van de schade en deel uitmaakt van de vergoeding;

Overwegende dat de feitenrechter op grond van zijn onaantastbare beoordelingsbevoegdheid de gestorte vergoedingen en de interessen op die vergoedingen mag aftrekken van de door hem toegekende bedragen als hij oordeelt dat ze reeds hebben gediend voor de gedeeltelijke vergoeding van de door hem bepaalde schade;

dat het arrest aldus zijn beslissing naar recht verantwoordt op grond van de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek, zonder de overige wetsbepalingen en de algemene rechtsbeginselen die in het middel worden vermeld, — te schenden; Dat drie onderdelen van het middel falen naar recht;

(...)

NOOT — 1. Betreffende het in aanmerking te nemen basisinkomen, zie de cassatierechtspraak en de rechtsleer vermeld bij Schuermans, L., Schryvers, J., Simoens, D., Van Oevelen, A., en Debonnaire, M., «Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling (1969-1976)», *T.P.R.*, 1977, (433), 496-497; *adde*: Cass., 21 maart 1979, *R.W.*, 1980-81, 377; *De Verz.*, 1979, 255; Suetens-Bourgeois, G., «Het bruto- en nettoloon in de rechtspraak van het Hof van Cassatie», in *Liber Amicorum Frédéric Dumon*, I, Antwerpen, Kluwer, 1983, 283-299.

2. Betreffende de toekenning van compensatoire interessen, zie de rechtspraak vermeld bij Schuermans, L., Schryvers, J., Simoens, D., Van Oevelen, A., en Schamp, H., «Overzicht van rechtspraak. Onrechtmatige daad — Schade en schadeloosstelling», *T.P.R.*, 1984 (511), 557-561, nr. 19, en 600-601, nr. 26, B.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 5 DECEMBER 1984

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Bosly

Advocaat-generaal: de h. Janssens de Bisthoven

Advocaten: mrs. Dassesse en Simont

Verzekering — Motorrijtuigen — Houder — Dief van het voertuig als passagier.

Wanneer de rechters vaststellen dat de passagier van een motorrijtuig, die bij een ongeval gewond werd, een feitelijke heerschappij over het voertuig had daar hij het samen met de bestuurder ervan had gestolen, beslissen zij wettig dat die passagier houder van het voertuig was in de zin van art. 3, eerste lid, W. 1 juli 1956, en van art. 4, 1°, K.B. 5

januari 1957. Voor die beoordeling heeft het geen belang of de feitelijke heerschappij over het voertuig is uitgeoefend door een persoon die met of zonder de toestemming of voor rekening van een ander meester was van het voertuig.

M. e.a. t/ Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds

Gelet op het bestreden arrest, op 1 maart 1984 gewezen door de jeugdkamer van het Hof van Beroep te Brussel;

Overwegende dat de voorziening van de eisers enkel gericht is tegen de beslissingen op hun civielrechtelijke vorderingen, in zoverre ze zijn ingesteld tegen het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds, vrijwillig tussengekomen partij;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 4, 1°, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957 tot bepaling van de toekenningsvoorwaarden en van de omvang der rechten van de benadeelden tegenover het gemeenschappelijk waarborgfonds, bedoeld bij de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, om de beslissingen op de door de eisers tegen verweerder ingestelde civielrechtelijke vorderingen te verantwoorden en om meer bepaald die vorderingen tegen verweerder die zonder kosten buiten het geding is gesteld, niet gegrond te verklaren, erop wijst «dat het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds (thans verweerder) in hoger beroep betoogt niet tot schadevergoeding gehouden te zijn, aangezien David Me. de mededader was van de diefstal van het voertuig waarin hij plaats nam naast de bestuurder (Mi.) en derhalve als houder moest worden beschouwd, zoals de beklaagde Mi; dat artikel 1, eerste lid, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957 tot bepaling van de toekenningsvoorwaarden en van de omvang der rechten van de benadeelden tegenover het gemeenschappelijk waarborgfonds, bedoeld bij de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, bepaalt dat het gemeenschappelijk waarborgfonds in de plaats wordt gesteld van de verplichtingen van de aansprakelijke dader, voor de vergoeding van de schade voortvloeiende uit lichamelijke letsels, in België veroorzaakt door motorrijtuigen die krachtens de wet van 1 juli 1956 verzekerd moeten zijn, wanneer het betrokken rijtuig niet verzekerd is overeenkomstig de bepalingen van die wet of wanneer iemand zich door diefstal of geweldpleging van het rijtuig heeft meester gemaakt; dat, naar luid van artikel 4, 1°, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957, de eigenaar, de houder of de bestuurder van het niet verzekerde motorrijtuig dat de schade heeft veroorzaakt, geen verhaal kunnen uitoefenen tegen het gemeenschappelijk waarborgfonds; dat de term houder slaat op de houder wiens burgerrechtelijke aansprakelijkheid krachtens artikel 3, eerste lid, van de voormelde wet van 1 juli 1956 gedekt moet zijn door de verzekering; dat die wetsbepaling overeenkomt met artikel 3, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen; dat het begrip houder in artikel 3, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij die Benelux-Overeenkomst niet kan worden uitgebreid tot een persoon die niet zelf of door middel van een ander de feitelijke heerschappij over het motorrijtuig heeft» en dat «derhalve

de betwisting over het houderschap van David Me., inzittende van het gestolen voertuig van Pierre E., moet worden beslecht»; het arrest vervolgens beslist dat «de enige aanneemelijke versie van de feiten wordt gegeven door Emmanuel I., die bij David Me. en Olivier Mi was tijdens de nacht van de diefstal van het voertuig en meer bepaald gedurende de ogenblikken vóór het ongeval dat op 27 augustus 1981 omstreeks 5 uur in de ochtend gebeurde te Eigenbrakel, dat hij, na zijn ontmoeting met Me. en Mi. te hebben verteld, zei: 'Die twee jongens hebben mij gevraagd op hen te wachten en enkele ogenblikken later zijn ze teruggekomen terwijl ze een Citroën aan het voortduwen waren. Een van hen zei dat het de wagen van zijn buurman was en dat hij het voertuig zou terugbrengen na ermee een rit te hebben gemaakt. De twee hebben mij dan gezegd hen te vergezellen. Dat heb ik gedaan'; dat uit een andere verklaring van die getuige blijkt dat Olivier Mi. met het voertuig reed op het ogenblik van het ongeval, hetgeen door de minderjarige wordt toegegeven in zijn verklaring voor de onderzoeksrechter op 26 september 1981; dat David Me., door naast Olivier Mi. te blijven zitten in het gestolen voertuig, de onrechtmatige bezitter is gebleven van het voertuig waarvan hij zich te zamen met de bestuurder, door een te samen gepleegde diefstal, had meester gemaakt; dat hij dus niettegenstaande het feit dat Olivier Mi. aan het stuur zat op het ogenblik van het ongeval, de feitelijke heerschappij over dat voertuig is blijven uitoefenen; dat die interpretatie van de feiten trouwens kracht wordt bijgezet door de verklaring van Mi. die voor de onderzoeksrechter zei: 'David en ik hebben met de wagen gereden', hetgeen bevestigt dat David heeft gereden en nog op elk ogenblik het stuur kon overnemen; dat moet worden opgemerkt dat Me. de oudste was van de jongelui en dat hij uit vrije wil is meegereden met het gestolen voertuig; dat uit die vaststellingen en overwegingen kan worden afgeleid dat David Me., als houder van het motorrijtuig dat de schade heeft veroorzaakt, van het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds geen vergoeding kan eisen van zijn lichamelijke schade; dat bijgevolg de veroordelingen die ten laste van het waarborgfonds zijn uitgesproken in het voordeel van het echtpaar Me.-G. en hun zoon David, moeten worden vernietigd»,

terwijl, eerste onderdeel, (...)

tweede onderdeel, als houder van een motorrijtuig in de zin van artikel 4, 1°, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957 moet worden aangemerkt degene die zelf of door middel van een ander de feitelijke heerschappij heeft over het voertuig, met uitsluiting evenwel van degene die zich door een misdrijf, door diefstal of geweld ervan heeft meester gemaakt; het arrest, nu het beslist dat de eiser David Me., die in het door Olivier Mi. bestuurde voertuig zat, niet had opgehouden de «onrechtmatige» bezitter te zijn van het voertuig waarvan hij zich te zamen met de bestuurder, door de te zamen gepleegde diefstal had meester gemaakt en dat de eiser David Me. nog op elk ogenblik het stuur kon overnemen daar hij uit vrije wil is meegereden met het «gestolen» voertuig, uitdrukkelijk vaststelt dat de eiser David Me. zich van het voertuig meester had gemaakt en slechts ten gevolge van een misdrijf, ten deze een diefstal, over dat voertuig een feitelijke heerschappij had, en derhalve niet wettig tot staving van de bekritiseerde beschikkingen kon beslissen dat de eiser David Me. «houder» was van het motorrijtuig dat de schade had veroorzaakt en

dus van verweerder geen vergoeding kon eisen van zijn lichamelijke schade (schending van artikel 4, 1°, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957):

(...)

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat krachtens artikel 4, 1°, van het koninklijk besluit van 5 januari 1957 tot bepaling van de toekenningsvoorwaarden en van de omvang der rechten van de benadeelden tegenover het gemeenschappelijk waarborgfonds, bedoeld bij de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, dat fonds niet gehouden is tot vergoeding van de schade voortvloeiende uit lichamelijke letsels van onder meer «de houder van het niet verzekerde motorrijtuig dat de schade heeft veroorzaakt»;

Overwegende dat het rechtsbegrip «houder van een motorrijtuig» in voormelde wetsbepaling, overeenkomt met het begrip «houder» in artikel 3, eerste lid, van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen en in artikel 3, § 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen, behorende bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen;

Dat krachtens artikel 6, lid 3, van het op 31 maart 1965 te Brussel ondertekende Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof, het Hof in beginsel verplicht is de vraag om uitleg aan het Beneluxhof voor te leggen;

Dat het Hof van Cassatie evenwel, ingevolge artikel 6, lid 4 in fine, van bedoeld verdrag, de vraag niet heeft voor te leggen aan het Beneluxhof, indien het zich verenigt met een reeds eerder door het Beneluxhof in een andere zaak gegeven antwoord; dat het Beneluxhof in het arrest van 22 december 1981 in de zaak Van Hoetegem en Meirsman tegen het Gemeenschappelijk Motorwaarborgfonds voor recht verklaart: «Het begrip 'houder' in artikel 3, paragraaf 1, van de Gemeenschappelijke Bepalingen behorende bij de Benelux-Overeenkomst betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen kan niet worden uitgebreid tot een persoon die niet zelf of door middel van een ander de feitelijke heerschappij over het motorrijtuig heeft»;

Dat het Beneluxhof nog in hetzelfde arrest van 22 december 1981 beslist «dat de rechter nader behoort te onderzoeken of deze persoon al of niet de feitelijke heerschappij over het motorrijtuig heeft»;

Overwegende dat uit de in het middel weergegeven vermeldingen blijkt dat het hof van beroep op grond van feitelijke gegevens beslist dat de eiser David Me. een feitelijke heerschappij had over het verongelukte voertuig;

Dat het voor die beoordeling geen belang heeft of de feitelijke heerschappij over het voertuig is uitgeoefend door een persoon die met of zonder de toestemming of voor rekening van een ander meester was van dat voertuig;

Dat het hof van beroep derhalve wettig beslist dat eiser David Me. houder was van het verongelukte voertuig in de zin van de voormelde wetsbepalingen;

Dat dit onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

NOOT—Zie Benelux-Gerechtshof, 22 december 1981, R.W., 1981-82, 1953.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 9 JANUARI 1985

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Ghislain

Advocaat-generaal: mevr. Liekendael

Advocaat: mr. Houtekier

Wegverkeer — Kruispunt — Begrip.

Het kruispunt dat door art. 2.8 van het Wegverkeersreglement wordt omschreven als de plaats waar twee of meer openbare wegen samenkomen, strekt zich uit over de gehele oppervlakte binnen de denkbeeldige lijnen die het verlengde vormen van de gevels of afsluitingen van de gebouwen of eigendommen die aan de openbare weg gelegen zijn op de plaats waar die wegen samenkomen of in elkaar overgaan, en zulks over de gehele breedte van die wegen.

N. e.a. t/ N.V. F. e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 22 mei 1984 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Charleroi;

(...)

III. In zoverre de voorziening van eiseres Marie C. gericht is tegen de beslissing op de door haar tegen verweerder André L. ingestelde civielrechtelijke vordering:

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 418, 420 van het Strafwetboek, 2.8 en 12.3.1 van het koninklijk besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer,

doordat het bestreden vonnis, bij de uitspraak over de strafvordering, eiser N. veroordeelt tot een geldboete van 50 frank en L. vrijspreekt, en bij de uitspraak over de civielrechtelijke vordering de eisers N. en C. veroordeelt tot betaling van het bedrag van 46.578 frank aan de N.V. F., burgerlijke partij, en de rechtbank niet bevoegd verklaart om kennis te nemen van de civielrechtelijke vordering van C. tegen verweerder L. op grond: dat uit de situatietekening, de positie van het voertuig van L. en de plaats van de botsing blijkt dat het ongeval zich niet heeft voorgedaan bij het naar rechts afslaan van L. maar bij het kruisen van de twee betrokken weggebruikers; dat beklagde N. die de bromfiets bestuurde, niet zo dicht mogelijk bij de rechterrand van de rijbaan gebleven is en niet een voldoende zijdelingse afstand heeft gelaten om het kruisen mogelijk te maken; dat het ongeval bijgevolg volledig aan zijn fout te wijten is; dat beklagde, indien hij de voorzichtigheid aan de dag had gelegd die van ieder weggebruiker wordt vereist, niet verrast had kunnen worden door de te voorziene hindernis die het voertuig van L. voor hem vormde; dat, nu L. links van zijn voertuig een zijdelingse afstand gelaten heeft (5 meter), het bewijs niet is geleverd dat hij een fout heeft begaan waarvoor hij aansprakelijk is of die de schade heeft kunnen verergeren,

terwijl, eerste onderdeel, de botsing tussen de beide voertuigen zich blijkt de situatieschets van de politie heeft voorgedaan op 2,40 meter van de op de situatietekening aangeduide dwarsstreep die loopt vanaf het trottoir van de

rue Omer Lefèvre; het bestreden vonnis, nu het beslist dat uit de situatietekening, de positie van het voertuig en de plaats van de botsing bleek dat het ongeval zich niet heeft voorgedaan bij het naar rechts afslaan van L. maar bij het kruisen van de twee weggebruikers, de bewijskracht van die situatietekening miskent; de plaats van de botsing en de positie van het voertuig immers duidelijk aantonen dat het ongeval is gebeurd op 2,40 meter van de denkbeeldige streep die over het kruispunt loopt vanaf het trottoir van de rue Omer Lefèvre, dat het bijgevolg op het kruispunt is gebeurd en zich heeft voorgedaan bij het afslaan van L. op het kruispunt en niet bij het kruisen van de twee weggebruikers (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek);

tweede onderdeel, eiseres in haar conclusie voor de appelrechter uitdrukkelijk betoogde dat L. ontegenzegglijk de regels inzake voorrang van rechts op het litigieuze kruispunt had overtreden en hijzelf had toegegeven dat hij de rue du Petit Pige was ingereden en dat hij pas na het inrijden van die straat kwamen opdagen; het bestreden vonnis niet antwoordt op die conclusie (schending van artikel 97 van de Grondwet);

derde onderdeel, eiser N., die in de rue du Petit Pige reed en zich op 2,40 meter van de denkbeeldige dwarsstreep van het kruispunt bevond, aldus aankwam op de plaats waar de straat samenliep met de andere openbare weg, de rue Omer Lefèvre; hierbij immers de omstandigheid in aanmerking dient te worden genomen dat het trottoir over de gehele breedte deel uitmaakt van de openbare weg, nu de rue du Petit Pige zich voor L. rechts bevond van de rue Omer Lefèvre, eiser N. voorrang van rechts had ten opzichte van L. (schending van de artikelen 2.8, 12.3.1 van het koninklijk besluit van 1 december 1975, 418 en 420 van het Strafwetboek);

Wat de drie onderdelen samen betreft:

Overwegende dat het kruispunt dat door artikel 2.8 van het Wegverkeersreglement wordt omschreven als de plaats waar twee of meer openbare wegen samenkomen, zich uitstrekt over de gehele oppervlakte binnen de denkbeeldige lijnen die het verlengde vormen van de gevels of afsluitingen van de gebouwen of eigendommen die aan de openbare wegen gelegen zijn op de plaats waar die wegen samenkomen of in elkaar overgaan, en zulks over de gehele breedte van die wegen;

Overwegende dat ten deze de plaats van de botsing op de situatietekening met een punt in het rood wordt aangeduid in de rue Petit Pige en dit op 2,40 meter van de denkbeeldige lijn die het verlengde vormt van de rand van de stoep van de rue Omer Lefèvre, dit betekent, de breedte meegerekend van het trottoir die blijkens de situatietekening twee meter bedraagt, op 0,40 meter van de denkbeeldige lijn die het verlengde vormt van de gevels, gelegen aan de rue Omer Lefèvre op de plaats waar die straat samenkomt met de rue Petit Pige en in die straat overgaat; dat de botsing dus gebeurd is op 0,40 meter voorbij het kruispunt, gezien vanuit de rijrichting van verweerder L., die uit de rue Omer Lefèvre kwam gereden en naar rechts de rue Petit Pige insloeg, en op 0,40 meter vóór genoemd kruispunt, gezien vanuit de rijrichting van eiser N., die in tegenovergestelde richting in de rue Petit Pige reed;

Overwegende derhalve dat het vonnis, nu het met name

op basis van de situatietekening beslist «dat het ongeval zich niet heeft voorgedaan bij het naar rechts afslaan van (verweerder) L. maar bij het kruisen van de betrokken weggebruikers», aan die situatietekening geen uitlegging geeft die onverenigbaar zou zijn met de inhoud ervan, en de bewijskracht ervan niet miskent; dat het noch het wettelijk begrip kruispunt noch de voorrangsregels op kruispunten miskent, aangezien die regels niet gelden wanneer het vonnis wettig vaststelt dat het ongeval zich buiten het kruispunt heeft voorgedaan;

Overwegende dat voor het overige de appelrechter niet gehouden was te antwoorden op de in het tweede onderdeel weergegeven conclusie van eiseres, nu die conclusie ingevolge de beslissing niet meer ter zake dienend was;

Dat geen enkel onderdeel kan worden aangenomen;
(...)

NOOT—Zie Cass., 21 oktober 1981, *R.W.*, 1982-83, 808.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 5 FEBRUARI 1985

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. Holsters

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Adocaat: mr. Nelissen Grade

Aanplakbiljet — Reclamepanelen — Rijksweg.

In de opsomming van de wegen die art. 1 K.B. 1 maart 1960 aanwijst als verkeerswegen bedoeld in art. 1, c, K.B. 14 december 1959 worden vermeld: 3° de na 1 januari 1959 voor het verkeer opengestelde en open te stellen rijkswegen. Hieronder vallen de wegen die eerst na 1 januari 1959 als rijksweg zijn aangewezen, ook al waren ze vroeger voor het verkeer opengesteld.

R.

Gelet op het bestreden arrest, op 27 juni 1984 door het Hof van Beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 1 maart 1960 houdende bepaling van de verkeerswegen waarvoor regelen worden gesteld op het aanplakken en reclame maken, en 4, c, van het koninklijk besluit van 14 december 1959 waarbij regelen worden gesteld op het aanplakken en reclame maken,

doordat het arrest beslist dat de Martelarenlaan te Leuven, overeenkomstig artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 1 maart 1960 als een beschermde niet-toeristische verkeersweg werd gerangschikt, zodat de bepalingen van de artikelen 4 en 5 van het koninklijk besluit van 14 december 1959 van toepassing zijn, op grond «dat de Martelarenlaan te Leuven Rijksweg nummer 792 werd ingevolge de bepalingen van het koninklijk besluit van 5 februari 1971; dat derhalve vaststaat dat rijksweg in kwestie opengesteld werd na 1 januari 1959; dat een wijziging van het karakter van

een rijbaan immers een openstelling is in de zin van de ter zake toepasselijke wettelijke bepalingen»;

terwijl de enkele wijziging in het karakter van een rijbaan niet kan worden gelijkgesteld met een openstelling in de zin van artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 1 maart 1960, zodat het arrest op grond van de enkele vaststelling dat de Martelarenlaan door het koninklijk besluit van 5 februari 1971 werd ingedeeld bij de rijkswegen, niet wettig kon beslissen dat de Martelarenlaan te Leuven na 1 januari 1959 werd opengesteld in de zin van de ter zake toepasselijke wettelijke bepalingen (schending van artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 1 maart 1960 en van artikel 4, c, van het koninklijk besluit van 14 december 1959):

Overwegende dat het koninklijk besluit van 1 maart 1960 in zijn artikel 1 als verkeerswegen, bedoeld in artikel 4, letter c, van het koninklijk besluit van 14 december 1959, aanwijst: 1. een aantal in de bijlage I individueel aangewezen wegen, 2. de rijkswegen en provinciale wegen in het ten zuiden van Samber en Maas gelegen deel van de provincies Henegouwen, Namen en Luik, alsmede in de provincie Luxemburg, behoudens aangewezen uitzonderingen, 3. de na 1 januari 1959 voor het verkeer opengestelde en open te stellen rijkswegen;

Overwegende dat die opsomming niet betekent dat een verkeersweg die bij het van kracht worden van het koninklijk besluit van 1 maart 1960 voor het verkeer was opengesteld en die niet in de bijlage I van dit koninklijk besluit werd aangewezen, later, door een verandering van karakter en toepasselijk regime, niet onder de bepaling van het artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit zou kunnen vallen;

Overwegende dat, zoals vermeld in de toelichting van het middel, de woorden «na 1 januari 1959 voor het verkeer opengestelde of open te stellen rijkswegen» in artikel 1, 3°, van het koninklijk besluit van 1 maart 1960 moeten worden geïnterpreteerd als «rijkswegen, voor de eerste maal voor het verkeer opengesteld na 1 januari 1959»;

Overwegende evenwel dat een verkeersweg niet als «rijksweg» voor het verkeer kan worden opengesteld zolang die verkeersweg dit karakter van «rijksweg» niet heeft;

Dat derhalve de openstelling voor het verkeer van de rijksweg nr. 792 te Leuven niet kan worden gesitueerd vóór het in werking treden van het koninklijk besluit van 5 februari 1971 waarbij de Martelarenlaan te Kessel-Lo, thans Leuven, rijksweg nr. 792 werd;

Overwegende dat de appelrechters aldus door hun beslissing de in het middel aangevoerde wettelijke bepalingen niet schenden;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

6e KAMER — 14 MAART 1984

Voorzitter-rapporteur: de h. Craeybeckx

Raadsheren: de h. De Vel en mevr. Bertrand

Advocaat-generaal: de h. Smits

Advocaat: mr. Daeseleire

Sociale zekerheid — 1. Schouwspelartiesten — 2. Loon.

1. *De in het K.B. van 28 november 1969 aangeduide personen, namelijk de schouwspelartiesten, worden onder de in artikel 3, 2°, nader omschreven voorwaarden geacht personen te zijn die onder gezag van een ander tegen een loon arbeidsprestaties verrichten of personen te zijn die prestaties leveren in gelijkaardige voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst, zonder dat een gezag, leiding en toezicht vanwege de werkgever vereist is.*

2. *Het begrip loon in het art. 32 van het K.B. van 28 november 1969 moet ruim worden opgevat en is niet noodzakelijk gebonden aan het arbeidsrechtelijk concept vervat in art. 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming op het loon die niet doelt op arbeid onder gelijkaardige sociaal-economische voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst, die bij hypothese niet aanwezig is in het geval van uitbreiding van de wet op de sociale zekerheid der werknemers.*

C.

Telastlegging: A. werkgever, aangestelde of lasthebber zijnde verzuimd te hebben zich bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid te laten inschrijven en tijdig aangifte te doen van het bedrag van de verschuldigde bijdragen over het eerste, tweede, derde en vierde kwartaal 1980 ten bedrage van veertien werknemers (artt. 21 en 35/I wet 27 juni 1969); B. werkgever, aangestelde of lasthebber zijnde verzuimd te hebben individuele rekening op te maken ten aanzien van vijftien werknemers (art. 5 K.B. 12 november 1952; art. 4/1 wet 26 januari 1951);

C. werkgever, aangestelde of lasthebber, zijnde verzuimd te hebben een arbeidsreglement op te maken (artt. 4 en 25/I wet 8 april 1965).

(...)

Overwegende dat door de stukken van het onderzoek ter zitting van het hof en door de stukken van het informatieonderzoek de schuld van beklaagde aan de haar ten laste gelegde feiten A, B en C bewezen is gebleven;

Overwegende dat de eerste rechter de feiten op een wettelijke en billijke wijze heeft bestraft, maar dat geen uitstel van de tenuitvoerlegging van de straffen wordt verleend;

Overwegende dat de ambtshalve veroordeling, opslagen en interesten uitgezonderd, ten bedrage van 370.656 frank terecht is uitsproken; dat de berekening van de bedragen rekenkundig niet wordt betwist;

Overwegende dat beklaagde, van wie uit het geheel der overgelegde stukken van het informatieonderzoek is gebleken dat zij in haar nachtbar danseressen deed optreden, niet betwist dat zij voor de in de processen-verbaal als werknemer aangeduide personen, geen individuele rekeningen had opgemaakt en geen aangifte en betaling deed van de bijdragen aan de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid over de verschuldigde kwartalen over het jaar 1980 en geen arbeidsreglement had opgemaakt;

Overwegende dat beklaagde hoofdzakelijk opwerpt dat zij ten aanzien van de danseressen die in haar instelling optraden niet sociaalrechtelijk verplicht was een personeelsregister te houden, individuele rekeningen op te maken, noch zich als verzekeringsplichtige in te schrijven, aangifte te doen en de bijdragen te betalen voor de maat-

schappelijke zekerheid als arbeiders, om de reden dat deze danseressen als zelfstandigen hun arbeid aan haar zouden hebben verhuurd, zoals aangegeven in de door haar voor-gebrachte overeenkomsten die «huurcontracten voor intinerant artiest» of «contrat de louage d'entreprise moman-tanée pour artiste indépendant» worden genoemd;

Overwegende dat beklaagde meer bepaald stelt dat zij ten opzichte van deze danseressen niet door een arbeidsovereenkomst was gebonden en zulks niet mocht worden geacht, zegge vermoed, alsook dat deze danseressen hoofdzakelijk vreemdelingen waren die als zelfstandigen over een beroepskaart moesten beschikken, aan specifieke reglementeringen voor zelfstandigen onderworpen waren, en in feite door een impresario waren aangeworven;

Overwegende dat beklaagde bovendien beweert dat de Koning in het koninklijk besluit van 28 november 1969 de doelstellingen van de Wet van 27 juni 1969 overschreed, zijn bevoegdheid overtrad en het koninklijk besluit van 28 november 1969 waar het zou gelden ten opzichte van de danseressen als ressorterende onder de hoedanigheid van schouwspel artiesten niet wettig kan worden toegepast;

Overwegende dat door de bepalingen van art. 2, § 1, 1°, van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluit-wet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, de Koning de toepassing van deze wet kan verruimen onder voorwaarden die Hij bepaalt, tot de personen die zonder door een arbeidsovereenkomst te zijn verbonden, tegen een loon arbeidsprestaties verrichten onder gelijkaardige voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst;

Overwegende dat, ter uitvoering van de wet van 27 juni 1967, het koninklijk besluit van 28 november 1969 in artikel 3, 2°, het toepassingsgebied van de maatschappelijke zekerheid voor de arbeiders heeft uitgebreid tot de schouwspelartiesten zoals onder meer choreografische en variétéartiesten die tegen betaling van een loon zijn aangeworven om op te treden tijdens voorstellingen;

Overwegende dat door art. 3, 2°, van het koninklijk besluit van 28 november 1969 de wet wordt toegepast op de personen die deze artiesten aanwerven;

Overwegende dat de in het koninklijk besluit aangeduide personen, die in casu de hoedanigheid van schouwspelartiesten hebben, onder in art. 3, 2°, nader omschreven voorwaarden, aldus (juris et de jure) moeten worden geacht personen te zijn die onder gezag van een ander tegen een loon arbeidsprestaties verrichten of geacht worden personen te zijn die prestaties leveren in gelijkaardige (arbeids-)voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst;

Overwegende dat uit de bewoordingen van de wet van 27 juni 1967 blijkt dat schouwspelartiesten principieel worden geacht arbeid te kunnen verrichten in gelijkaardige omstandigheden als onder het regime van de arbeidsovereenkomst en onder meer ook zonder dat, ingevolge door de klaarblijkelijk bewuste weglating van het vereiste van gezag, leiding en toezicht vanwege de werkgever inzake arbeidsovereenkomsten zoals bepaald in de wet van 3 juli 1978, artt. 2 en 3, een juridisch gezag door de werkgever ten opzichte van schouwspelartiesten moet bestaan;

Overwegende dat in het kader van de vigerende wetgeving met betrekking tot de toepasbaarheid van de maatschappelijke-zekerheidsregeling der arbeiders in de persoon van schouwspelartiesten ten aanzien van zowel de werkge-

vers als de werknemers, nog slechts moet worden onderzocht of de betrokken personen wel degelijk schouwspelartiesten zijn zoals in casu choreografische en/of variété-artiesten en of dezen werden aangeworven om op te treden tegen betaling van een loon;

Overwegende dat verder de aard van de rechtsbetrekking tussen de aanwervende persoon en de schouwspelartiest niet verder hoeft te worden onderzocht omdat art. 2, § 1, 1°, van de wet van 27 juni 1969 aan de Koning de macht verleende om de gelijkaardige voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst te bepalen voor bepaalde beroepen uit de privé-sector, waarop afdeling I van het koninklijk besluit doelt;

Overwegende dat de wetgever zich tot doel had gesteld de toepassingsfeer van de sociale zekerheid te verruimen tot personen die arbeidsprestaties verrichten en die als gevolg of door het toedoen van een overeenkomst waardoor hun de hoedanigheid van werknemer wordt ontzegd, de voordelen ervan niet konden genieten;

Overwegende dat het koninklijk besluit van 11 december 1980 aangaande de vrijstelling van de verplichting houder te zijn van een beroepskaart voor bepaalde artiesten wanneer dezen niet langer dan vijftien dagen in het land verblijven in het kader van een zelfstandige uitoefening van hun bedrijvigheid, geen betrekking heeft op, noch afbreuk doet aan de doelstellingen van de wetgever wat de verruiming van het stelsel van de sociale zekerheid der werknemers aangaat;

Overwegende dat de Koning door, krachtens de bepalingen van de artikelen 1 en 2 van de wet van 27 juni 1969, de toepassing van de maatschappelijke zekerheid uit te breiden tot de schouwspelartiesten onder de voorwaarden als bepaald in artikel 3, 2°, van het koninklijk besluit van 28 november 1969, de perken van de door de wet verleende macht niet heeft overschreden en het koninklijk besluit dat wettelijk is in overeenstemming met de bepalingen van de Grondwet, artikel 107, moet worden toegepast;

Overwegende dat de Koning die krachtens artikel 67 van de Grondwet ter uitvoering van de wetten over ruime normatieve bevoegdheden beschikt, de algemene geest en de economie van de wet van 27 juni 1969 in de bepalingen van het aangevochten koninklijk besluit in acht genomen heeft en Hem ten deze geen willekeur of machtsafwendings ten laste kan worden gelegd;

Overwegende dat de opwerpingen aangaande de opportuniteit en de efficaciteit van de wetgeving niet dienend zijn ter zake; dat het aan het hof niet toekomt het nut en de doeltreffendheid van een bestreden wetgeving te beoordelen;

Overwegende dat de beweerde verplichting voor een aantal van de danseressen om houder van een beroepskaart te zijn alsook zich te onderwerpen aan reglementeringen die gelden voor vreemdelingen, ter zake niet dienend is en de onderrichtingen van allerlei ministeries geen betrekking noch invloed hebben op de toepassing van de wetgeving met betrekking tot de sociale zekerheid; dat ten deze geen tegenstrijdigheid wordt aangetoond die de toepassing van de bestreden wetgeving verhindert;

Overwegende dat de mogelijkheid die door overheidsdienst wordt opengelaten die toelaat dat schouwspelartiesten toch in het stelsel van de zelfstandigen terechtkomen,

de rechtsgeldigheid van de sociale-zekerheidsregeling op hen toepasselijk niet opheft;

dat de eventuele aansluiting van sommige werknemers bij organismen voor zelfstandigen mogelijk op een verkeerde interpretatie berust inzake de hoedanigheid van de aangever;

Overwegende dat door de rechter steeds in casu moet worden onderzocht of de voorwaarden van de verzekerings- en de bijdrageplicht vervuld zijn omdat deze voorschriften van openbare orde zijn;

Overwegende dat, zoals uit het geheel der elementen opgeleverd door het informatieonderzoek blijkt, de danseressen ten opzichte van de overtredingen die werden vastgesteld, wat ook het artistiek niveau is van hun vertoningen door de choreografische activiteiten die van hen hoofdzakelijk worden verlangd, schouwspelartiesten zijn; dat deze feitelijkheid door beklaagde ook niet wordt betwist;

Overwegende dat deze schouwspelartiesten werden aangeworven door beklaagde, voor de directie of als exploitant, zegge dus als werkgever; dat de persoon die als «impresario» optrad, enkel het contact tussen de danseressen die zich bij hem aanmeldden, en beklaagde legde;

Overwegende dat ten aanzien van de contracten die in het dossier berusten, moet worden opgemerkt dat de termen waarin deze zijn opgesteld, er kennelijk op gericht waren de aangeworven danseressen aan de bescherming van het sociaal statuut van arbeider te onttrekken en om aldus zelf aan de verplichting te ontsnappen de verschuldigde bijdragen te betalen;

Overwegende dat de betrokken danseressen wel degelijk werden aangeworven voor een loon als bedoeld in artikel 32 van het bestreden koninklijk besluit;

Overwegende dat het begrip loon ruim moet worden opgevat en niet noodzakelijk gebonden is aan het arbeidsrechtelijk concept zoals vervat in artikel 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming op het loon die niet doelt op arbeid onder gelijkaardige sociaal-economische voorwaarden als die van een arbeidsovereenkomst, die bij hypothese niet aanwezig is in dit geval van uitbreiding van de wet op de sociale zekerheid der werknemers;

Overwegende dat door loon in het 2° van artikel 3 van het koninklijk besluit van 28 november 1969, elke vergoeding als tegenprestatie voor het optreden wordt omvat en dat het van geen belang is welke benaming aan het loon van schouwspelartiesten wordt gegeven;

Overwegende dat de danseressen omdat ze aan de in artikel 3, 2°, van het koninklijk besluit van 28 november 1969 gestelde voorwaarden voldoen, vermoed worden gebonden te zijn door een arbeidsovereenkomst en worden geacht hun beroepsactiviteiten krachtens die arbeidsovereenkomst te hebben uitgeoefend of gelijkgesteld te zijn met personen die prestaties leveren onder een arbeidscontract voor de toepassing van de sociale zekerheid der werknemers;

Overwegende dat derhalve beklaagde, die de betrokken schouwspelartiesten heeft aangeworven, wordt beschouwd als de werkgever ingevolge het ingesteld vermoeden, zij het bij analogie, en onderworpen is aan het maatschappelijke-zekerheidsstelsel zoals ingericht door de wet van 28 december 1944 en zoals herzien door de wet van 27 november 1969;

Overwegende dat dientengevolge het door artikel 3, § 1, tweede lid, van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli

1967 houdende de inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen vereiste bewijs van het tegendeel wordt geleverd om de toepasselijkheid van statuut der zelfstandigen uit te sluiten;

Overwegende dat beklaagde gehouden was tijdig aangifte te doen bij de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de bedragen der verschuldigde bijdragen waarvan het geëiste bedrag, opslagen en interesten niet inbegrepen, niet wordt betwist en beklaagde als werkgever verplicht was een arbeidsreglement voor haar personeel en individuele rekeningen op te maken;

Overwegende dat beklaagde door geen aangifte te doen ten opzichte van veertien werknemers aan de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid zich onttrok aan de door haar verschuldigde bijdragen;

Overwegende dat beklaagde door geen arbeidsreglement op te stellen en geen individuele rekeningen op te stellen ten opzichte van vijftien werknemers vooral de omvang en de toedracht van haar bedrijvigheid verborgen kon houden en zich daardoor aan controles zoals die van sociale aard met betrekking tot loon en arbeidsvoorwaarden kon onttrekken; dat de feiten onder littera A, B en C een afzonderlijk strafrechtelijk karakter hebben door het in de persoon van beklaagde nagestreefde onwettig doel en afzonderlijk moeten worden bestraft;

Overwegende dat het verzuim door nalatigheid in casu het vereiste algemeen opzet oplevert ten opzichte van de onder A, B en C omschreven telastleggingen waarvan beklaagde zich bewust was of bewust had moeten zijn;

Overwegende dat uit de gegevens van het informatieonderzoek blijkt dat elk van de telastleggingen A, B en C afzonderlijk, ten aanzien van elke werknemer telkens de herhaalde uiting van een zelfde strafbare gesteltenis zijn, ten deze telkens een voortgezet misdrijf uitmaken en zulks zelfs, zo de herhaalde inbreuken op verschillende tijdstippen worden gepleegd;

(...)

NOOT—Het cassatieberoep van de beklaagde tegen bovenstaand arrest is verworpen door Cass., 30 oktober 1984.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 4 maart 1985

Dienstplicht — Kostwinner — Inkomen van gezinslid — Netto-inkomen — Wijziging van de belastingregels zonder wijziging van de Dienstplichtwet.

Met betrekking tot het inkomen van zijn moeder in het jaar 1981 had eiser nog met goed gevolg kunnen aanvoeren dat hij haar kostwinner was, omdat haar netto-inkomen door abbatementen toegestaan bij art. 62bis W.I.B. op minder dan 180.000 fr. gebracht werd. Voor 1982 werden geen abbatementen meer toegepast, maar gold belastingvermindering. Eiser beweert dat de bestreden beslissing (Hoge Militieraad, 22 november 1984), om het netto-inkomen van zijn moeder vast te stellen, de vaste aftrek van art. 85 W.I.B. had moeten toepassen.

«Overwegende dat artikel 10, §1, 1°, van de Dienstplichtwet, waarnaar artikel 12, §1, aanhef en onder 7°, verwijst, bepaalt: 'Het in aanmerking te nemen inkomen (...) stemt overeen met het geheel der netto-inkomsten, met dien verstande dat deze worden vastgesteld volgens de regels van toepassing op de heffing van de personenbelasting, of naar analogie van die regels, wanneer het niet belastbare inkomen betreft';

«Overwegende dat de Hoge Militieraad het inkomen van eisers moeder voor het jaar 1982 bepaalt op 209.538 frank, zijnde het brutobedrag van 210.618 frank verminderd met de ziekenfondsbijsdrage van 1.080 frank, op grond dat de Raad verplicht is het netto-inkomen vast te stellen volgens de regels die van toepassing zijn op de heffing van de personenbelasting;

«Overwegende dat, ingevolge de wijziging van artikel 62bis van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen bij artikel 4 van het koninklijk besluit nr. 29 van 30 maart 1982 en de opheffing ervan bij artikel 3 van de wet van 11 april 1983, de abbatementen waarop eisers moeder zich kon beroepen ingevolge artikel 45 van de wet van 5 januari 1976, dat artikel 62bis had ingevoerd, achtereenvolgens verminderd en afgeschaft werden, met dien verstande dat zij ingevolge het nieuwe artikel 87bis van hetzelfde wetboek, ingevoegd bij artikel 5 van het voormelde koninklijk besluit nr. 29 en naderhand gewijzigd, belastingvermindering genoot voor het gehele bedrag dat zij verschuldigd had kunnen zijn;

«Overwegende dat de Dienstplichtwet intussen niet gewijzigd is in zoverre zij voorschrijft het netto-inkomen van de onderhoudsbehoefte in acht te nemen volgens de regels van toepassing op de heffing van de personenbelasting; dat volgens die regels, zoals zij voor het inkomstenjaar 1982 ingevolge de voormelde wetwijzigingen golden wanneer het belastbare inkomen betreft, het overlevingspensioen een belastbaar inkomen uitmaakt, waarvan het netto-bedrag wordt vastgesteld overeenkomstig de artikelen 43 en volgende van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen; dat artikel 85 van dat Wetboek, dat alleen betrekking heeft op de regels van de artikelen 82 en 83, ter zake geen toepassing vindt; dat de Hoge Militieraad, bij gebreke van andere bewezen lasten, naar recht alleen rekening heeft kunnen houden met de ziekenfondsbijsdrage;

«Dat het middel niet kan worden aangenomen.»

(Voorzitter-rapporteur: de h. Soetaert — Advocaat-generaal: de h. Lenaerts — In de zaak: D.)

NOOT—Het slotakkoord: de impact van het volmachten K.B. nr. 29 op de dienstplichtwetten

1. Deze titel is grotendeels ontleend aan een kanttekening van Herman Bruyland, verschenen in het *Rechtskundig Weekblad*, 1982-83, 187-188. In dit artikel wijst de auteur op de nare gevolgen van deze — op het eerste gezicht — louter technische ingreep in de fiscale wetgeving op het verkrijgen van uitstel of vrijlating als kostwinnende zoon.

Voor een goed begrip van de materie, lijkt een korte schets van het gestelde probleem niet overbodig. Uitgangspunt zijn de mogelijkheden die de gecoördineerde dienstplichtwetten geven tot het verkrijgen van uitstel (art. 10, §1, 1°) of vrijlating (art. 12, §1, als kostwinnende baan en

het verkrijgen van de vrijlating met één broederdienst op grond van het inkomen van de ouders (art. 12, §1, 5bis).

Zowel voor het verkrijgen van genoemd uitstel als voor de vrijlating, is — naast het vervullen van verschillende wettelijke voorwaarden — o.m. vereist dat het gezinsinkomen van vader en moeder of van de daarmee gelijkgestelde personen bepaalde grenzen, vastgesteld bij K.B. niet overschrijdt. Voor de lichting 1984 en 1985 bedroeg deze maximaal toegelaten grens voor uitstel en vrijlating als kostwinner 180.000 frank (K.B. 4 januari 1983, *B.S.*, 3 februari 1983) en 360.000 frank voor de vrijlating met broederdienst (M.B. 8 december 1983, *B.S.*, 15 december 1982; M.B. 29 december 1983, *B.S.*, 3 januari 1984). In beide gevallen wordt deze toegelaten grens verhoogd met één vierde per persoon ten laste, overeenkomstig de wettelijke bepalingen inzake de personenbelasting of met het bedrag van de bij die belasting vrijgestelde kinderbijslag voor de personen ten laste waarvoor dit bedrag het vierde overschrijdt.

Het in aanmerking te nemen inkomen stemt overeen, aldus art. 10, § 1, 1°, met het geheel van de netto-inkomsten, met dien verstande dat deze worden vastgesteld volgens de regels van toepassing op de zetting van de personenbelasting of naar analogie van die regels wanneer het niet belastbare inkomen betreft.

Tot het aanslagjaar 1982 (inkomsten 1981) hield men rekening met het netto-inkomen waarbij alle fiscaal aftrekbare lasten en abttementen in aanmerking werden genomen.

In zijn artikel schrijft Herman Bruyland: «Het is precies hier dat het volmachten-K.B. nr. 29 van 30 maart 1982 tot wijziging van het WIB inzake het belasten van de vervangingsinkomsten (*B.S.*, 1 april 1982) een vrij onverwachte, en waarschijnlijk niet bedoelde neveninvloed zou kunnen uitoefenen. In dit K.B. wordt met ingang van het aanslagjaar 1983 (inkomsten 1982) de aftrek van art. 62bis, § 1, 2° en 3°, W.I.B. (bijzondere aftrek, respectievelijk voor vervangingsinkomens en brugpensioen) geschrapt en wordt een nieuw art. 87bis, ingevoegd, dat voor dezelfde omstandigheden een belastingaftrek toestaat.» Voor een belastingplichtige weduwe bijvoorbeeld is het, louter fiscaal bekeken, theoretisch een nuloperatie. Haar netto belastbaar inkomen wordt weliswaar niet meer verminderd met de bijzondere aftrek (162.000 frank wanneer het enkel vervangingsinkomens betrof voor het aanslagjaar 1982, inkomsten 1981)¹, maar in ruil wordt een evenredige belastingvermindering toegestaan. De betrokken weduwe zal dus niet méér belastingen betalen dan vóór het volmachten-K.B. nr. 29.

Dit is echter een eenzijdige voorstelling van zaken. Deze op het eerste gezicht louter technische ingreep in de belastingwetgeving met als doel vereenvoudiging en «harmonisering van het stelsel van de onderscheiden bedrijfsinkomsten bedoeld in de artikelen 20 tot 33 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen»², heeft grote weerslag op tal van

sociale uitkeringen. In vele gevallen wordt de toekenning van sociale voordelen afhankelijk gesteld van inkomstenvoorwaarden die uitgedrukt worden in grenzen van het netto belastbaar inkomen. Dit is het geval o.m. in de militiewetgeving voor de toekenning van uitstel en vrijlating op morele grond aan de kostwinnende zoon en de vrijlating wegens één broederdienst op grond van het gezinsinkomen.

Herman Bruyland concludeert terecht: «Theoretisch zou in het bovenstaande voorbeeld een zoon uit een gezin met dergelijk gezinsinkomen geen uitstel of vrijstelling meer kunnen krijgen op grond van kostwinnerschap. Een dergelijke stelling verdedigen lijkt me echter nauwelijks denkbaar. Vooreerst zou het flagrant in strijd zijn met de bedoeling van de uitstel- en vrijstellingsregeling; meer nog, deze regeling zou praktisch haar bestaansgrond verliezen, want de toepassing ervan zou tot het bijna onbestaande gereduceerd worden. Voorts zal een dergelijk onverwacht gevolg van het K.B. nr. 29 waarschijnlijk niet bedoeld geweest zijn bij het opstellen ervan.

Wil men evenwel op een wettige wijze verder uitstel en vrijstelling kunnen verlenen, dan is een wijziging van de dienstplichtwetten noodzakelijk.»

2. De dienstplichtwetten werden echter niet gewijzigd. De gevolgen zijn intussen bekend. Zo kunnen verschillende kostwinners die reeds jaren uitstel hebben verkregen, geen vrijlating meer verkrijgen als kostwinnende zoon, niettegenstaande er in de gezinstoestand of in het inkomen van de ouder(s) niets is gewijzigd.

Er werden diverse parlementaire vragen gesteld³. De parlementsleden wijzen erop dat een aantal sociale voordelen (studietoelagen, militievergoedingen, tegemoetkomingen aan minder-validen, en uitstel en vrijlating van dienstplicht) berekend worden volgens het netto belastbaar inkomen. Deze technische fiscale ingreep door het volmachten-K.B. heeft dus een ernstige weerslag op diverse domeinen van het sociaal leven. Men wil dan ook van de geachte minister vernemen welke bedragen er bij de vervangingsinkomens afgetrokken mogen worden voor de volgende aanslagjaren.

De minister is in zijn antwoord duidelijk. De abttementen kunnen vanaf het aanslagjaar 1983 niet meer in aanmerking genomen worden. In zijn eerste antwoord aan de heer Gabriels is de minister nog bereid mee te werken aan de initiatieven die eventueel door de ter zake bevoegde ministeries zouden worden genomen om de nadelige gevolgen van die wijzigingen weg te werken. Naderhand evolueert het antwoord echter in de volgende zin: «Door het afschaffen van de techniek van de bijzondere aftrekken heeft het K.B. nr. 29 van 30 maart 1982 nu precies als billijk effect gehad dat voor de erkenning als onmisbare kostwinner voortaan geen onderscheid meer wordt gemaakt volgens de aard van de inkomsten van de ouders en dat opnieuw alleen het bedrag van het inkomen bepalend is voor deze erken-

¹ SCHRYVERS, J., «K.B. nr. 29 van 30 maart 1982 tot wijziging van het WIB inzake het belasten van de vervangingsinkomsten», *R.W.*, 1981-82, 2769-2773.

² K.B. nr. 29 tot wijziging van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen en inzake het belasten van de vervangingsinkomsten. Verslag aan de Koning, *B.S.*, 1 april 1982, 3732.

³ Vraag nr. 407 van 26 augustus 1983, *Bull. Vragen en Antwoorden, Kamer*, 1983, 49, 3952; vraag nr. 89 van 28 december 1983, *ib.*, *Senaat*, 1983, 18, 655; vraag nr. 65 van 13 januari 1984, *ib.*, *Senaat*, 1984, 24, 930; vraag nr. 75 van 1 februari 1984, *ib.*, *Senaat*, 1984, 20, 749; vraag nr. 85 van 16 februari 1984, *ib.*, *Senaat*, 1984, 23, 869; vraag nr. 143 van 10 april 1985, *ib.*, *Senaat*, 30, 1494.

ning. Dit moet op het vlak van de militie ongetwijfeld tot een grotere verdelende rechtvaardigheid leiden⁴.»

Deze stelling is echter onjuist, zeker in het geval van de kostwinnende zonen. Het overgrote deel van de kostwinners verleent steun aan moeder-weduwe. De zeer lage inkomstengrenzen werden gerechtvaardigd door het feit dat bij de bepaling van het netto-inkomen rekening werd gehouden met de abbatementen. Afschaffing van deze aftrekken leidt tot het reduceren van het aantal vrijlatingen als kostwinnende zoon tot bijna niets. Bovendien genieten de andere categorieën van de bedrijfsinkomsten nog steeds de mogelijkheid om werkelijke of forfaitaire bedrijfslasten in rekening te brengen.

Als «pleister op een houten been» werd uiteindelijk de toelaatbare maximumgrens voor de kostwinnende zoon verhoogd van 180.000 naar 240.000 frank vanaf de lichting 1986 (K.B. 18 december 1984, *B.S.*, 28 december 1984). Voor de dienstplichtige kostwinnende zonen met de lichting 1985 die door de nieuwe fiscale maatregelen uit de boot vielen, werd een eventuele oplossing gevonden via een «belangrijk bericht» (*B.S.*, 14 februari 1985) waarbij de minister van Landsverdediging meedeelt dat een spoedverlof om gewichtige redenen kan worden toegekend in toepassing van art. 72, § 1, 1°, gecoördineerde dienstplichtwetten. Een van de voorwaarden om dit spoedverlof te verkrijgen is o.m. dat het gezinsinkomen minstens gedeeltelijk bestaat uit vervangingsinkomsten en in totaal, hetzij voor het kalenderjaar 1982, hetzij voor 1983 (aanslagjaren 1983 en 1984) niet meer bedraagt dan 240.000 frank, verhoogd met één vierde per persoon ten laste.

Het eindresultaat: zonder één jota te veranderen aan de dienstplichtwetten, zullen toch heel wat dienstplichtigen legerdienst moeten vervullen, terwijl zij in het verleden onder dezelfde gezinsomstandigheden konden rekenen op een vrijlating op morele grond.

3. Intussen poogden de dienstplichtigen en hun advocaten vooralsnog het tij te doen keren door de rechtspraak. Zij baseerden zich op de tekst van art. 10, § 1, 1°, die betrekking heeft op de wijze waarop het netto-inkomen dient te worden berekend: «Het stemt overeen met het geheel van de netto-inkomsten, met dien verstande dat deze worden vastgesteld volgens de regels van toepassing op de zetting van de personenbelasting, of naar analogie van die regels, wanneer het niet belastbare inkomsten betreft.»

Het cassatiearrest van 4 maart 1985 kan als een eindpunt beschouwd worden in dit juridisch steekspel. Betrokkene had de vrijlating als kostwinnende zoon aangevraagd met de lichting 1985. Hij verleende steun aan zijn moeder-weduwe. Gezien de afschaffing van de abbatementen voldeed zij echter niet aan de gestelde inkomstenvoorwaarden. Zowel de Militieraad als de Hoge Militieraad wezen de aanvraag af. Ook in cassatie werd de voorziening verworpen.

In een eerste middel riep eiser in dat de Hoge Militieraad louter steunt op de fiscale attesten, afgeleverd door de administratie, daar waar zij geacht wordt soeverein te oordelen. Het Hof stelt dat de HMR in feite vrij beslist met welke voorgelegde attesten rekening moet gehouden worden om het netto-inkomen te bepalen. Het middel mist feitelijke grondslag.

⁴ Vraag nr. 85 van 16 februari 1984, *Bull. Vragen en Antwoorden*, *Senaat*, 23, 869.

Het tweede middel steunt op de concrete toepassing van art. 10, § 1, 1°. Het inkomen waarop de HMR steunt is in feite een bruto-inkomen. Het netto-inkomen wordt bekomen in toepassing van artikel 85 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen. Het netto-inkomen verkrijgt men door van het bruto-bedrag de uitgaven of lasten af te trekken die de belastingplichtige kan verantwoorden. Bij gebrek van bewijskrachtige gegevens worden de aftrekbare uitgaven of lasten vastgesteld op 20 pct. van het brutobedrag van die bestaansmiddelen.

Het Hof van Cassatie oordeelt dat, aangezien het overlevingspensioen een belastbaar inkomen uitmaakt, het nettobedrag wordt vastgesteld overeenkomstig de artikelen 43 en volgende van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen. Art. 85 van het wetboek heeft alleen betrekking op de regels van de artikelen 82 en 83, nl. voor het vaststellen van de bestaansmiddelen van personen ten laste, en vindt geen toepassing voor het vaststellen van het netto belastbaar inkomen van betrokkene zelf.

4. Met deze uitspraak van het Hof van Cassatie kan ingestemd worden. In feite was dit juridisch steekspel een achterhoedegevecht. Waar het werkelijk om gaat, is het «terugtrekken van de wetgever» dat met de dag duidelijker wordt, zoals M. Storme stelt. «De roekeloosheid van de uitvoerende macht kent geen grenzen⁵.» Het is niet meer een kwestie van legistiek. De kwaal zit dieper. Onder het mom van zogenaamde technische wijzigingen in een bepaald domein van het recht, veroorzaakt men een stortvloed van gevolgen in andere domeinen. Is dit ongewild? Hoe men deze vraag ook beantwoordt de slotvraag blijft zoals L. Huyse stelt: «Democratie hoe maakt u het?»⁶.

L. Van Hoestenbergh

Hof Brussel (6e Kamer), 10 februari 1983

Makelaar en commissionair — Bemiddeling bij verkoop — Loon slechts verschuldigd indien de overeenkomst definitief tot stand komt — Akkoord tot aanwending van reeds betaald voorschot bij totstandkoming van handelshuurovereenkomst.

Op 14 februari 1977 sloten de geïntimeerden met appellant een makelaarsovereenkomst betreffende de verkoop van hun huis met handelszaak. Bedongen werd dat een loon van 5 % verschuldigd zou zijn zodra de verkoop gesloten zou zijn (art. 7), dat het betaalbaar zou zijn op het ogenblik dat een voorschot betaald werd, zonder 30 % hiervan te mogen overschrijden, en dat, indien handgeld werd gegeven en de verkoop door de schuld van de koper of de verkoper niet doorging, de makelaar recht zou hebben op zijn loon tot maximaal 30 % van het handgeld. Op 4 april 1977 werd het goed verkocht onder opschortende voorwaarde van financiering. Geen voorschot werd betaald, maar appellant stuurde niettemin een nota ten belope van 100.000 fr. plus BTW, welk bedrag, dat een voorschot was

⁵ STORME, M., «De wetgever op de terugtocht», *Ons Erfdeel*, 1985, 207-213.

⁶ HUYSE, L., «Democratie hoe maakt u het?», *De Nieuwe Maand*, 1985, 3, 15-21.

op het makelaarsloon, door geïntimeerden werd betaald. De verkoop ging evenwel niet door, evenmin als een verkoop aan een zekere D., die echter op 25 juli 1977 in aanwezigheid van appellant het pand huurde voor 40.000 fr. per maand. De hoop op een verkoop aan D. werd niet volledig opgegeven in de herfst 1977. Geïntimeerden schreven op 5 april 1978 dat zij afzagen van de verkoop, en op 18 mei 1978 dat zij «in overeenstemming met art. 6» oordeelden vrij te zijn van alle verplichtingen en dat zij meenden niets meer verschuldigd te zijn, aangezien appellant reeds 114.000 fr. ontvangen had. Appellant aanvaardde dit onder het enige voorbehoud dat hij zijn volledig loon zou eisen indien het goed toch werd verkocht.

«Overwegende dat het makelaarsloon in beginsel — en volgens de uitdrukkelijke termen van de overeenkomst — slechts verschuldigd is indien de overeenkomst waarvoor de makelaar bemiddelde effectief werd gesloten (P.A. Foriers, «Les contrats commerciaux — Chronique de jurisprudence», *Tijdschrift voor Belgisch handelsrecht*, 1983, 177; Cass., 26 november 1976, *Pas.*, 1977, I, 339);

«Dat de overeenkomst ter zake niet gesloten werd;

«Dat nochtans, door bemiddeling van appellant, een voorlopige oplossing gevonden werd in het verhuren van gebouw en handelszaak voor een behoorlijke prijs, waarbij de mogelijkheid van een koop-verkoop met de aspirantkopers werd opengelaten;

«Overwegende dat gelet op deze gegevens geïntimeerden eenzijdig voorstelden het betaalde voorschot van 114.000 fr. te beschouwen als saldo van hun rekeningen ('Wij zijn U niets meer verschuldigd'), wat door de makelaar werd aanvaard;

«Dat er aldus een overeenkomst ontstond nopens het te betalen makelaarsloon, waarbij in de geest van partijen de kosten van de makelaar en zijn loon voor al zijn prestaties (inclusief die voor het bereiken van een akkoord nopens de huurovereenkomst) in rekening werden genomen;

«Overwegende dat geïntimeerden ten onrechte verlangen op dit akkoord terug te komen door hun vordering tegen de makelaar voor onverschuldigde betaling te handhaven;

«Dat er een volmaakt akkoord werd gesloten nopens het loon;

«Dat dit akkoord niet is aangetast door enige nietigheid;

«Overwegende dat appellant daarenboven ten onrechte verlangt vergoeding te krijgen voor de gesloten huurovereenkomst; dat, hoewel de afwezigheid van elke uitdrukkelijke overeenkomst desaangaande niet belette dat de makelaar een vergoeding zou vragen voor de gepresteerde diensten (P.A. Foriers, *op. cit.*, p. 177), de tussen partijen gesloten overeenkomst betreffende het loon elke vergoeding boven de reeds betaalde 114.000 fr. uitsloot;

«Overwegende dat hieruit voortvloeit dat de oorspronkelijke vordering tot terugbetaling van 114.000 fr. ongegrond was; dat de tegeneis tot betaling van een vergoeding van 60.000 fr. voor bemiddeling bij het sluiten van de huurovereenkomst eveneens ongegrond was.»

(Voorzitter: de h. Deviaene — Raadsheren: de hh. Van Maldegem en Verougstraete — Advocaten: mrs. 't Kindt en Dumon loco Dauwe — In de zaak: G. t/ P. en De D.)

Hof Brussel (6e Kamer), 9 maart 1983

Bewijs — Lening — Akte die niet beantwoordt aan de vormvereisten van art. 1326 B.W. — Begin van schriftelijk bewijs — Aanvullend bewijs door vermoedens — Geen betwisting voor de rechter nopens het bestaan van de lening.

Behoudens wat de kosten aangaat, bevestigt het hof het vonnis van de eerste rechter (Rb. Brussel, 6 oktober 1981):

«Overwegende dat geen van beide documenten tot staving van de litigieuze leningen aan de bij artikel 1326 van het Burgerlijk Wetboek gestelde vormvereisten beantwoordt; dat immers, wat de eerste lening betreft, de handtekening van appellant niet is voorafgegaan door de formule: 'goed voor ... frank' of 'goedgekeurd voor ... frank' en, wat de tweede lening betreft, de handtekening van appellant en tweede geïntimeerde is voorafgegaan door een goedkeuringsformule, waarin echter de voluit in letters uitgedrukte som niet voorkomt;

«Overwegende echter dat deze onderhandse akten een begin van schriftelijk bewijs uitmaken (cf. Cass., 26 oktober 1950, *Pas.*, 1951, I, 96); dat het aanvullend bewijs van de leningen ter zake geleverd wordt door de in het bestreden vonnis aangehaalde omstandigheid dat voor de eerste rechter geen enkele betwisting nopens het bestaan van de leningen werd geopperd; dat dit bewijs bovendien blijkt uit de omstandigheid dat de ontkenning door appellant voor het hof van de ontvangst van deze bedragen, wordt tegengesproken door tweede geïntimeerde;

«Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht de oorspronkelijke vordering ten overstaan van appellant grond heeft verklaard.»

(Voorzitter: de h. Deviaene — Raadsheren: de hh. Van Malderen en Verougstraete — Advocaten: mrs. Van Haeleweyck, Muylaert loco De Cooman en 't Kint loco Van Vaerenbergh — In de zaak: De S. t/ J. en De D.)

NOOT—Zie en vergelijk: Rb. Mechelen, 8 december 1981, *R.W.*, 1983-84, 594.

Hof Antwerpen (5e Kamer), 11 oktober 1984

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Uitspraak bij voorraad — Bodemgeskil.

«Overwegende dat het begrip 'bij voorraad' (au provisoire) uiteenlopend wordt geïnterpreteerd (Verougstraete, *T.P.R.*, 1980, 262, nr. 14 e.v.; de Leval G., «L'examen du fond des affaires par le juge des référés», *J.T.*, 1982, 421, nrs. 8-14);

«Overwegende dat de voorzitter, zitting houdend in kort geding, niet bevoegd is om over de grond te oordelen en dit verbod de openbare orde raakt (Cass., 13 januari 1972, *Pas.*, 1972, I, 4691, *J.T.*, 1972, 283);

«Overwegende dat dit echter geenszins impliceert dat de voorzitter de grond niet zou mogen onderzoeken om tot een beslissing te komen;

«Overwegende dat de voorzitter mag letten op hetgeen hem aanvankelijk aannemelijk voorkomt omtrent de

rechtsverhoudingen van partijen, waarmee de noodzaak van de gevraagde maatregel vaak zal samenhangen;

«Overwegende dat hij echter over die rechtsverhouding niet mag beslissen;

«Overwegende dat de voorzitter primair onderzoekt of er 'fumus boni iuris' bestaat aan de zijde van de vragende partij en zo ja, een bevel zal kunnen geven dat in de lijn ligt van de vermoedelijke rechten van partijen;

«Overwegende dat hij zodoende de grond wel moet raken doch hij de rechtspositie van partijen niet mag wijzigen (Verougstraete, I, o.c., nr. 18; zie ook over deze materie: Lindemans D., «Geschiedenis van het kort geding ter verklaring van het woordgebruik in de artikelen 584 en 1039 Ger. W.», *R.W.*, 1980-81, 2777; Stranart A.M., «Les référés commerciaux et le rôle préventif du tribunal de commerce», in *XIe journées d'études Jean Dabin — Le Code judiciaire — 1982*).»

(Voorzitter: de h. Janssens — Raadsheren: de hh. Van Gelder en Libert — Advocaten: mrs. De Caluwé, Billiet en Zimmermann — In de zaak: H. t/ K.)

Hof Antwerpen (5e Kamer), 22 januari 1985

Burgerlijke rechtspleging — Tussengeschillen — Tussenkost bij conclusie — Samenhangende vorderingen.

«Tussenvordering van de curatoren q.q. tegen P.

«Overwegende dat P. terecht bij incidenteel beroep opwerpt dat de eerste rechter deze tegenvordering, op verzoek van P., niet toelaatbaar had moeten verklaren;

«Overwegende dat art. 813 Ger. W. bepaalt op welke wijze de tussenkost geschiedt (bepaling van tussenvordering; zie art. 13 Ger. W.);

«Overwegende dat een gedwongen tussenkost alleen bij conclusie kan gebeuren tussen de partijen in het geding;

«Overwegende dat de curatoren q.q. verweerders waren in de zaak, ingeleid door de dagvaarding van 22 februari 1980 en P. verweerster in de zaak, ingeleid door dagvaarding van 4 maart 1980;

«Overwegende dat, hoewel die beide zaken samenhangend waren, zij onafhankelijk en onderscheiden bleven en de curatoren q.q. en P. dus nooit partijen in een zelfde

geding waren, zodat de gedwongen tussenkost niet bij conclusie kan geschieden (cf. Cass., 6 juni 1961, *Pas.*, 1961, I, 1082; Fettweis A., *Handboek voor gerechtelijk recht*, II, *Bevoegdheid*, Antwerpen, 1971, nr. 181, eerste zin).»

(Voorzitter: de h. Janssens — Raadsheren: de hh. Van Gelder en Libert — Advocaat-generaal: de h. Van Walle — Advocaten: mrs. Mirdikian, Arts en Franssen — In de zaak: G. t/ mrs. Arts en Bostoen q.q. en P.)

Rb. Mechelen (1e Kamer), 23 november 1982

Boetebeding — Samen met conventionele rente wegens vertraging — Geoorloofd.

«Op 19 maart 1979 ontvingen eerste en tweede verweerder in lening een bedrag van 200.000 fr., terugbetaalbaar vanaf 5 mei 1979 in 36 termijnen van 6.935 fr. De derde en vierde verweerder tekenden als solidaire borgen.

«Overwegende dat verweerders niet betwisten in gebreke te zijn gebleven 20 aflossingen te betalen;

«Dat de stelling van verweerders m.b.t. de onmiddellijke opeisbaarheid van de lening en de daaruit voortspruitende winst voor eiseres niet meer opgaat aangezien de lening reeds sedert mei 1982 volledig terugbetaald diende te zijn;

«Overwegende dat de vordering tot betaling van de bedongen moratoire rente à 1,5 % per maand en de contractuele schadevergoeding bepaald in art. 5 van de algemene voorwaarden, nl. 10 %, niet tegen de openbare orde is;

«Dat immers een verhogingsbeding van 10 % acceptabel is (Hof Antwerpen, 7 juni 1977, *R.W.*, 1977-78, 1593);

«Dat de conventionele rente wegens vertraging gecumuleerd mag worden met een forfaitair schadebeding aangezien deze beide bedingen beogen verschillende schadeposten te vergoeden (Hof Brussel, 17 mei 1979, *R.W.*, 1979-80, 2466).»

(Voorzitter: de h. Wauters — Rechter: de hh. Simons en Van de Walle — Advocaten: mrs. Vrijdaghs, Buelens, Wouters, Van de Velde en Spiessens — In de zaak: N.V. K. t/ Van der A. e.a.)

NOOT—Zie in dit verband Wymeersch, E., «De betwistingen rond het strafbeding: een stand van zaken», *B.R.H.*, 1982, (428), 436-441, nrs. 35-39.

WETGEVING

DE ALLEENRECHTSPREKENDE RAADSHEER

1. De wet 19 juli 1985 tot instelling van kamers met één raadsheer in de hoven van beroep (*B.S.*, 15 augustus 1985) strekt tot vermindering van de gerechtelijke achterstand bij de hoven van beroep¹. Deze wet sluit aan bij de wet 28 juni

1984 tot wijziging van de wet 3 april 1953 betreffende de rechterlijke inrichting (*B.S.*, 7 juli 1984), en de wet 17 juli 1984 «van aard tot vermindering van de gerechtelijke achterstand» (*B.S.*, 21 juli 1984)². Ze ligt ook in de lijn van de

¹ *Parl.St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/1,1.

² LAENENS J., «De rechterlijke macht in beweging», *R.W.*, 1984-85, 2537-2548; MAHILLON P., «La loi du 17 juillet 1984

wet 25 juli 1985 tot wijziging van de artikelen 91 en 92 van het Gerechtelijk Wetboek (*B.S.*, 14 augustus 1985)³, waarvan ze als het ware het sluitstuk vormt.

2. Om het recht op een eenvoudig en snel proces te kunnen vrijwaren heeft de wetgever het beginsel van de collegiale rechtspraak in de hoven van beroep opgeofferd. «Nood breekt wet», leest men in de memorie van toelichting⁴ en meer tranen worden daarover niet geplengd.

Deze wet behoort bijgevolg tot het procesnoodrecht⁵. Het is blijkbaar onder de druk van de omstandigheden dat de wetgever het experiment van de alleenrechtsprekende raadsheer waagt. Men had er eveneens aan kunnen toevoegen dat het een gemakkelijksoplossing is die niet veel verbeelding, weinig visie en hoegenaamd geen politieke durf vereist.

3. «Met deze hervorming zal het aantal kamers van het hof van beroep kunnen worden verhoogd en zullen de werkzaamheden van de raadsheren doeltreffender kunnen verlopen door een vermindering van het aantal terechtzittingen waarop hun aanwezigheid is vereist», schrijft minister van Justitie Gol in zijn memorie van toelichting⁶.

Niemand zal betwisten dat de uitsplitsing van meervoudige kamers in enkelvoudige kamers een vermeerdering van het aantal kamers zal meebrengen. De ministeriële bezorgdheid om het aantal terechtzittingen waarop de aanwezigheid van de raadsheren vereist is, te verminderen is nogal bevreemdend. Zal het aantal zittingen per enkelvoudige kamer worden beperkt tot twee per week? Er wordt met geen woord gerept over deze kwestie en het heeft ook zo weinig belang: iedereen weet wel dat het eigenlijk werk van de magistraten pas begint na de zitting.

Dat de collegialiteit — weleer geprezen als een grondbeginsel van ons rechtsbestel⁷ — moet wijken voor een vluggere afhandeling is nog begrijpelijk, maar dat deze hervorming ook «de werkzaamheden van de raadsheren doeltreffender kan doen verlopen» is een bewering waarvan we de verantwoordelijkheid liefst aan de minister van Justitie zelf overlaten.

4. Uit de parlementaire debatten blijkt trouwens dat aan het belang van de collegiale rechtspraak niet veel waarde werd gehecht⁸. In de praktijk worden, als we deze deskundologen mogen geloven, heel wat «eenmansarresten» door een meervoudige kamer geveld⁹. Het dossier zou slechts door één raadsheer grondig worden bestudeerd, de twee andere raadsheren zijn slechts bloempotten, maar deze rap-

porteur zou zich dan kunnen verschuilen achter het geheim van de raadkamer...

Men zou aan deze betweters kunnen vragen hoe ze de geheimen van de raadkamer aan de weet zijn gekomen, maar daaraan bestaat blijkbaar geen behoefte, evenmin als aan een ernstige studie van deze problematiek of aan het advies van de eerste voorzitters.

Als de werkzaamheden van een raadsheer «doeltreffender» worden wanneer ze in een enkelvoudige kamer zitting nemen, waarom zou men ook in het Hof van Cassatie het aantal magistraten per kamer niet verminderen? En moeten we de ja-knikkers en de zwamneuzen uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers dan niet weren — onder voorwendsel de «werkzaamheden doeltreffender te doen verlopen»?

5. Laten we ernstig blijven. Wanneer een meervoudige kamer, waarin de raadsheren sedert enige tijd samenwerken, inderdaad zeer vlug tot een consensus komt, dan is dat geenszins te wijten aan de omstandigheid dat slechts één raadsheer zich de moeite heeft getroost het dossier grondig te bestuderen, maar dan is dat louter omdat de oplossing voor de hand ligt, omdat de rechtspraak dienaangaande vaststaat, omdat de meningen van deze magistraten eensluidend zijn.

Wat enkele baaivangers als «eenmansarresten» bestempelen, zijn bijna altijd beslissingen betreffende geschillen die nooit het voorwerp van een voorziening hadden mogen uitmaken. Als uit de statistieken die in het Hof van Beroep te Antwerpen worden bijgehouden, blijkt dat 82% van de vonnissen in hoger beroep worden bevestigd, dan wijst zulks op een misbruik van rechtsmiddelen bij de rechtsonderhorigen of hun raadslieden. Het is hier niet de plaats om de redenen van deze overconsumptie van proceduremiddelen te analyseren, maar bekeken vanuit het kikkerperspectief, het gezichtspunt van deze knapperds, ligt de fout natuurlijk bij de magistraten van de zetel. Er wordt niet eens gedacht aan efficiënte middelen om nodeloze hogere beroepen of frustratoire cassatievoorzieningen in te dijen.

6. De minister van Justitie schermde heel graag met het vertrouwen dat men moet hebben in de verantwoordelijkheidszin van de rechters: «Wanneer zij alleen zitting houden, zullen ze zelfvertrouwen krijgen en zich verder bekwaamen»¹⁰. Minister Gol heeft hier inspiratie gezocht bij Edmond Picard, onze geniale en spirituele jurist «van Europeo-Amerikaans ras», die het in een van zijn pamfletten heeft over de unus iudex¹¹.

Deze originele rechtsgelerde was ook een luimige lolbroek en in 1887 pleitte hij voor een drastische vermindering van het aantal magistraten. Het prijsgeven van de collegialiteit was een middel om dit verheven doel te bereiken. Het pleidooi van Picard is een politiek hekelschrift aan het adres van de politikasters en minister Gol heeft er zich wel voor gehoed het te breedvoerig te citeren, want we lezen er: «Il faut beaucoup de magistrats parcequ'il faut beaucoup de places à donner et parce que le nombre fait bien pour le cérémonial et la représentation».

De ernstige argumenten heeft E. Picard grotendeels geput uit de rechtstheoretische bespiegelingen van Jeremias

portant certaines mesures de nature à réduire l'arrière judiciaire», *J.T.*, 1984, 577-583.

³ VANDEPLAS A., «In de ban van de alleenrechtsprekende rechter», *R.W.*, 1985-86, 333-343.

⁴ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/1, 3.

⁵ STORME M., «Pleidooi voor procesnoodrecht», *T.P.R.*, 1980, 504-513.

⁶ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/1, 2.

⁷ FETTWEIS A., *Introduction au droit judiciaire*, Luik, 1983, 70-71, nr. 100.

⁸ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/8, 4-5.

⁹ DE CONINCK B., BAERT K., en CLYMANS E., «De versnelling van het proces. Suggesties en randbedenkingen bij een colloquium te Gent», *R.W.*, 1978-79, 2392; *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/8, 5.

¹⁰ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/8, 6.

¹¹ PICARD E., «Le juge unique», *Pand. B.*, XXIV, Inleiding.

Bentham, die inderdaad de grotere persoonlijke verantwoordelijkheid van de unus iudex beklemtoont, maar die het dan had over typisch Britse toestanden¹².

Met de adviezen van de hogere magistraten, waarvan men redelijkerwijze toch zou kunnen aannemen dat ze in de eerste positie verkeren om zich een oordeel te vormen, wordt weinig of geen rekening gehouden. Reeds in 1897 had de eerste advocaat-generaal Mélot in zijn openingsrede voor het Hof van Cassatie de ongerijmdheid van bepaalde uitlatingen van Jeremias Bentham aangetoond en hij had daarbij beklemtoond dat de beraadslaging een onmisbare garantie is voor een goede rechtbedeling¹³.

Nog talloze andere magistraten, stafhouders en rechtsgeleerden hebben recentelijk de toewijzing van zaken aan een alleenrechtsprekende raadsheer afgekeurd¹⁴, maar hun bezwaren pasten blijkbaar niet in deze kraam en werden bijgevolg doodgezwegen. De minister van Justitie had maar alleen oog voor één auteur die zijn zienswijze kon bevestigen, zelfs al had deze het eerder als boutade bedoeld, terwijl hij wijselijk heeft gezwezen over ernstige juristen, die zijn mening niet delen¹⁵. *Timeo homo unius libri...*

7. Bij deze hervorming komt onvermijdelijk het probleem van de kwaliteit en bijgevolg van de selectie, de opleiding en de bijscholing van de alleenrechtsprekende magistraat te berde¹⁶. Ook in de kamercommissie werden enkele beschouwingen aan deze aangelegenheid gewijd¹⁷, maar over het rapport van de werkgroep Krings werd in alle talen gezwezen¹⁸. Is het hangijzer nog te heet of zijn de tijden nog niet rijp voor een ernstige bespreking van de politieke benoemingen?

Hoe dan ook, de draagwijdte van de wet 19 juli 1985 mag niet worden overdreven. Het beginsel van de collegiale rechtspraak wordt vooralsnog niet afgeschaft en tijdens de parlementaire voorbereiding werd dit meermaals beklemtoond. De meervoudige kamers blijven de regel en ze beschikken over een residuaire bevoegdheid¹⁹.

De hervorming bestaat enkel hierin dat naar het voorbeeld van de jeugdkamer in beroep (het vroeger art. 102 Ger. W.) nog andere kamers met één raadsheer worden ingesteld. Het bijzonder reglement van het hof van beroep vermeldt de kamers die in het hof van beroep respectieve-

lijk met drie raadsheren, de voorzitter daaronder begrepen, dan wel met één raadsheer, kamervoorzitter of raadsheer in het hof, zitting houden (artt. 101 en 106 Ger. W.).

In het hof van beroep moeten er ten minste één vakantiekamer met drie magistraten en één vakantiekamer met één magistraat zijn (art. 335 Ger. W.). De alleenrechtsprekende raadsheer wordt aangewezen door de eerste voorzitter van het hof van beroep, op schriftelijk en met redenen omkleed advies van de procureur-generaal (art. 210bis, eerste lid, Ger. W.). Het advies van de balie wordt niet gevraagd²⁰.

9. Artikel 109bis Ger. W. bepaalt welke zaken aan de kamers met één raadsheer worden toegewezen. De opsomming lijkt beperkend. De wetgever maakt een onderscheid tussen twee soorten zaken: enerzijds aangelegenheden die altijd moeten worden behandeld door een alleenrechtsprekende raadsheer (§ 1) en anderzijds geschillen die in beginsel, d.i. behoudens andersluidende aanvraag van één van de partijen, aan een kamer met één raadsheer worden toegewezen (§ 2).

Tot de eerste categorie van aangelegenheden die steeds door een enkelvoudige kamer moet worden behandeld, behoren:

1) het hoger beroep tegen vonnissen van de jeugdrechtbank (het vroegere art. 102 Ger. W.) en ten deze is hier geen verandering gekomen;

2) de voorzieningen bedoeld in art. 603, 4°, Ger. W. (natuurrampen);

3) de vorderingen gegrond op de artt. 606 en 1718 Ger. W. (scheidsrechterlijke uitspraken en homologatie van beslissingen van bepaalde organen van een N.V.).

De tweede categorie betreft:

1) het hoger beroep tegen beslissingen in burgerlijke zaken gewezen door een enkelvoudige kamer van de rechtbank van eerste aanleg;

2) het hoger beroep tegen beslissingen gewezen door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg of door de voorzitter van de rechtbank van koophandel.

10. Het hoger beroep tegen de beschikkingen van de beslagrechter valt onder de tweede categorie, daar hij deel uitmaakt van een enkelvoudige kamer van de rechtbank van eerste aanleg²¹. Ook de beslissingen inzake rechtsbijstand, die in eerste aanleg door één rechter worden gewezen, zullen voor een alleenrechtsprekende raadsheer komen.

De uitdrukking «in de burgerlijke zaken» is misleidend. Ingevolge haar voorwaardelijke volheid van bevoegdheid kan de rechtbank van eerste aanleg kennis nemen van alle vorderingen, behalve die welke rechtstreeks voor het hof van beroep en het Hof van Cassatie komen (art. 568 Ger. W.). Geredelijk kan men aannemen dat hier «in burgerlijke zaken» staat tegenover «in strafzaken». Alle andere zaken dan die welke bedoeld zijn in de §§ 1 en 2 van art. 109bis Ger. W., worden toegewezen aan kamers met drie raadsheren in het hof van beroep (art. 109, § 3, Ger. W.). Het betreft:

1) het hoger beroep in strafzaken;

2) het hoger beroep in kieszaken (art. 602, 5°, Ger. W.);

3) voorzieningen tegen beslissingen van de provinciale en

¹² BENTHAM J., *Oeuvres, De l'organisation judiciaire*, Brussel, 1830, 14-19.

¹³ MÉLOT, «Le juge unique et le recrutement de la magistrature en Belgique», *J.T.*, 1897, 1057-1064.

¹⁴ MARÉCHAL A., «Le conseiller unique à la cour d'appel», *J.T.*, 1979, 468-469; MAHILLON P., «A propos du conseiller unique», *J.T.*, 1975, 556, en «La loi du 17 juillet 1984», *J.T.*, 1984, 577, voetnoot 5; zie ook FETTWEIS A., a.w., 71 nr. 100.

¹⁵ Zie VEROUGSTRATE E., «Faut-il instituer dans les cours d'appel des chambres à conseiller unique?», *J.T.*, 1975, 32, en «De contestés à contestataires», *J.T.*, 1975, 736; adde MATTHYS J., *R.W.*, 1974-75, 1067.

¹⁶ BUYST M. en DE ROOVER G., «Rechterlijke macht en macht van één rechter», *I.U.S.*, 1981, (77), 88, nr. 24; LANDRIEN F., «enquête sur le juge unique», *J.T.*, 1922, 369.

¹⁷ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/8, 7.

¹⁸ KRINGS E., *De opleiding en de recrutering van magistraten*, Brussel, 1976; zie tevens VAN COMPERNOLLE J., «Réformer l'accès à la magistrature: nécessité ou utopie?», *J.T.*, 1982, 198-200.

¹⁹ *Parl. St.*, Kamer, 1984-85, nr. 1008/8, 6, 9 en 10.

²⁰ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2, 4-6.

²¹ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2, 3.

gewestelijke directeurs der belastingen inzake directe belastingen (art. 603, 1°, Ger. W.);

4) voorzieningen tegen beslissingen van de bestendige deputaties van de provincieraden inzake taksen analoog met het patent betreffende naamloze vennootschappen en commanditaire vennootschappen op aandelen (art. 603, 3°, Ger. W.);

5) vorderingen betreffende de staat van personen²²;

6) de rechtsvordering tot vervallenverklaring van het staatsburgerschap (art. 604 Ger. W.);

7) het verzoek tot eerherstel na faillissement (art. 605 Ger. W.);

8) het verzoek tot uitstel van betaling (art. 593 W. Kh);

9) het hoger beroep tegen beslissingen van het prijsge-recht (art. 602, 3°, Ger. W.);

10) het hoger beroep tegen beslissingen gegeven door Belgische consuls in het buitenland (art. 602, 4°, Ger. W.);

11) voorzieningen inzake militaire opvorderingen en opvordering van schepen (art. 603, 2°, Ger. W.);

12) tuchtvervolgingen tegen de magistraten van de hoven en rechtbanken, behoudens de eerste voorzitter en de voorzitters van het hof van beroep (art. 426, Ger. W.);

13) het hoger beroep tegen de vonnissen van de rechtbanken van koophandel.

11. De Nationale Orde van Advocaten heeft tevergeefs erop aangedrongen dat het hoger beroep tegen vonnissen van de rechtbank van koophandel door een alleenrechtsprekende raadsheer zouden worden behandeld²³. De wetgever heeft zich ten deze beginselvast getoond: in hoger beroep mag een enkelvoudige kamer niet beslissen over een vonnis in eerste aanleg gewezen door drie rechters, zelfs al betreft het slechts één beroepsmagistraat en twee rechters in handelszaken²⁴. Het gaat hier nochtans om een schoolvoorbeeld van «eenmansvonnissen», maar ditmaal wordt er niet meer zo zwaar getild aan deze vorm van eenmansrecht-spraak en de logica moet het afleggen tegen bovenvermeld beginsel.

Verkeersongevallen waarin een handelaar of een handelsvennootschap betrokken is en die in eerste aanleg voor de rechtbank van koophandel werden behandeld, zullen in het vervolg in hoger beroep aan een meervoudige kamer toegewezen blijven, terwijl een identiek ongeval dat voor de burgerlijke rechtbank kwam, in hoger beroep door een alleenrechtsprekende raadsheer moet worden behandeld. De beginselen worden in acht genomen, maar met het gezond verstand wordt blijkbaar een loopje genomen door deze *prinzipienreitors*... om van het belang van de rechtsonderhorigen niet te gewagen!

12. Wanneer er bij samenhangende zaken ten minste één bij een kamer van drie raadsheren aanhangig moet worden gemaakt, verwijst de eerste voorzitter al die zaken naar zulk een kamer. Te dien einde kan hij ook hun vroegere verdeling wijzigen (art. 109bis, § 4, Ger. W.).

Uit het voorgaande volgt dat de toewijzing aan een kamer met één raadsheer afhankelijk is van: 1) de aard van

het geschil (bv. in burgerlijke zaken); 2) het voorwerp en de oorzaak van de eis (bv. staat van personen); 3) het rechtscollège in eerste aanleg (bv. rechtbank van eerste aanleg); 4) de samenstelling van de kamer in eerste aanleg (bv. enkelvoudige kamers); 5) de afwezigheid van een rechtsgeldige aanvraag tot verwijzing.

13. Het is echter verkeerd de hervorming voor te stellen alsof het louter gaat om een keuze die aan de eerste voorzitter of aan de kamervoorzitters wordt gelaten om de zaken voortaan aan een alleenrechtsprekende raadsheer of aan een meervoudige kamer toe te wijzen. De wet is formeel en laat geen ruimte voor enige keuze.

In feite zal een groot aantal zaken aan de alleenrechtsprekende raadsheren worden toegewezen: ongeveer drie vierde van de voorzieningen tegen beslissingen van de burgerlijke rechtbank behoren tot de bevoegdheid van de enkelvoudige kamers in hoger beroep.

Toch heeft de wetgever deze beleidsmatige keuze niet willen opdringen aan de partijen. Langdurige besprekingen werden in de commissies voor de Justitie gewijd aan de vrije keuze der partijen. Ze kunnen opteren voor een collegiale rechtspraak in de gevallen vermeld in art. 109bis, § 2, Ger. W.

14. Een subamendement van volksvertegenwoordiger Baert dat ertoe strekte de beginselen vastgelegd in het nieuwe artikel 91, derde lid, van het Gerechtelijk Wetboek toe te passen op de verwijzing naar een meervoudige kamer in het hof van beroep werd met dertien stemmen tegen één verworpen door de kamercommissie. Niet alleen valt deze aparte regeling, die in art. 109bis, § 2, Ger. W. wordt uitgedokterd, te betreuren omdat het een inbreuk is op de eenvormigheid van de procedure in eerste aanleg en in hoger beroep, maar bovendien is het een miskleun van jewelste geworden.

Men had het keuzerecht van de partijen kunnen vrijwaren en tegelijkertijd de vertragsmanoeuvres in de kiem smoren, zonder daarom de elementaire legistieke regels te veronachtzamen. Het resultaat van dat klungelwerk is dat de advocaten, de griffiers en de magistraten met een puzzel opgescheept zitten.

15. Zowel de eiser als de verweerder in hoger beroep kunnen een aanvraag tot toewijzing of verwijzing van de zaak naar een meervoudige kamer in het hof van beroep indienen (art. 109bis, § 2, 2e en 3e lid, Ger. W.). De eiser moet zulks aanvragen in zijn hoofdakke van hoger beroep. In geval van tardiviteit blijft de zaak bij de geadieerde kamer met één raadsheer²⁵, tenzij de verweerder alsnog, tijdig, d.i. ten laatste binnen dertig dagen te rekenen van de betekening of de kennisgeving van de akte van hoger beroep, bij een ter post aangetekende brief aan de griffier van de rollen²⁶, de toewijzing of de verwijzing aangevraagd heeft.

In geval van pluraliteit van eisers en/of verweerders, volstaat het dat één van de gedingpartijen de aanvraag doet²⁷. De wetgever heeft geen sanctie bepaald wat de aangeteken-

²² Zie de interpretatie van het Hof van Cassatie i.v.m. de staat van personen in art. 764, eerste lid, Ger. W.: Cass., 17 mei 1984, *J.T.*, 1984, 599, noot TULKENS J.

²³ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2,9.

²⁴ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2,3.

²⁵ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2,6.

²⁶ Het is nochtans de eerste voorzitter die de zaken verdeelt (art. 109 Ger. W.).

²⁷ *Parl. St.*, Senaat, 1984-85, nr. 910/2,6.

de brief betreft²⁸. De termijn van dertig dagen is echter op straffe van verval voorgeschreven. Moet men hierbij rekening houden met de datum van verzending van het aangetekend schrijven of met de datum waarop deze brief de griffier bereikt heeft, om te bepalen of de melding tijdig is? De wetgever heeft zich daarover niet uitgesproken.

16. De toewijzing aan een enkelvoudige kamer is bijgevolg definitief wanneer geen of een tardieve aanvraag is ingediend. Het is echter niet de taak van de griffier van de rollen om zich over een eventueel verval uit te spreken. Zal hierover een kamer met drie raadsheren moeten oordelen, of zal de alleenrechtsprekende raadshere zelf over zijn bevoegdheid moeten oordelen? De tardiviteit moet in elk geval ambtshalve worden vastgesteld (art. 862, §§ 1 en 2, Ger. W.). Eventueel volgt dan een herverwijzing naar een enkelvoudige kamer. Of vindt alsdan art. 109, tweede lid, Ger. W. toepassing?

Terwijl de partijen in eerste aanleg de verwijzing naar een meervoudige kamer konden «eisen», kunnen ze deze in hoger beroep «aanvragen», maar noch de eiser, noch de verweerder moeten hun aanvraag met redenen omkleden²⁹. Het beginsel van de collegiale rechtspraak in het hof van beroep wordt niet volledig afgeschreven³⁰.

17. De minister van Justitie, die blijkbaar niet van humor gespeend bleef, verklaarde in de kamercommissie voor de Justitie dat de toepassing van art. 109bis van het Gerechtelijk Wetboek geen problemen zal opleveren³¹.

We kunnen hem alvast reeds een voorsmaakje geven van de moeilijkheden die bij een eerste lectuur van deze wetteksten rijzen. In de eerste plaats krijgen de partijen voortaan de kans hun rechter te kiezen. Terwijl er thans slechts één meervoudige kamer kennis nam van het hoger beroep inzake korte gedingen in burgerlijke zaken, kunnen deze geschillen thans bij verschillende kamers aanhangig worden gemaakt. Zowel de eiser als de verweerder kan de kamer kiezen die hem wegens haar rechtspraak de beste kansen biedt, en noch de tegenpartij, noch de raadsheren kunnen zich hiertegen verzetten.

In de oorspronkelijke tekst van het wetsontwerp stond een nogal vage formule: «Behalve ingeval daaruit een vertraging zou voortvloeien bij de behandeling van de zaak», maar omdat men met een dergelijke formulering alle kanten uitkon, heeft men deze zinsnede in de eindtekst dan maar weggelaten.

Hoe dan ook, op een niet gemotiveerde aanvraag van een der partijen volgt automatisch de toewijzing of de verwijzing naar een kamer met drie raadsheren. Enkel formele voorwaarden van termijn en vorm moeten in acht worden genomen. Is de aanvraag tardief, dan wordt de zaak ambtshalve of op verzoek van een der andere partijen terug verwezen naar een alleenrechtsprekende raadshere.

18. De wetgever heeft zich hoegenaamd niet afgevraagd of er een onderscheid moet gemaakt worden al naargelang het gaat om de gewone rechtspleging met een termijn van verschijning dan wel om de zogenaamde verkorte rechtspleging met een verschijning op een bepaalde dag. Dit klemmt

des te meer daar de regering een wetsontwerp heeft ingediend waarmee wordt beoogd enkel laatstgenoemde rechtspleging te behouden³².

In de gevallen vermeld in art. 1063 Ger. W. moet de akte van hoger beroep de plaats, de datum en het uur van verschijning vermelden. Deze vermelding kan vanwege de eiser in hoger beroep een aanvraag tot toewijzing aan een meervoudige kamer inhouden. Appellant moet vooraf kennis nemen van het bijzonder reglement van het hof van beroep. In alle andere gevallen, d.i. bij de gewone rechtspleging, moet de eiser zulks expliciet met zoveel woorden aanvragen in zijn akte van voorziening. Indien de eiser in hoger beroep zich zou vergissen en ten onrechte een kamer met één raadshere zou vermelden, dan vindt art. 109, tweede lid, Ger. W. toepassing en geraken we in een doolhof.

19. Met betrekking tot de aanvraag van de verweerder rijzen er heel wat meer problemen. Hij moet de toewijzing bij een ter post aangetekende brief aan de griffier van de rollen aanvragen, ten laatste binnen dertig dagen te rekenen van de betekening of van de kennisgeving van de akte van hoger beroep. We weten reeds dat deze termijn voorgeschreven is op straffe van verval. De *dies a quo* verschilt naargelang het hoger beroep is ingesteld bij akte van gerechtsdeurwaarder of bij verzoekschrift. Is de voorziening bij exploit betekend, dan begint de termijn de dag daarop te lopen. Is het hoger beroep bij verzoekschrift ingesteld, dan wordt het uiterlijk de eerste werkdag nadat het is ingediend aan de gedaagde partij bij gerechtsbrief ter kennis gebracht. De termijn begint 's anderendaags te lopen. Er kan bijgevolg een werkdag verschil bestaan.

20. Hierbij valt op te merken dat de wetgever geopteerd heeft voor een termijn van dertig dagen terwijl hij de rechtspractici heel wat berekeningsperikelen had kunnen besparen door deze termijn op één maand te bepalen. De berekeningswijze van een in maanden uitgedrukte termijn is in art. 54 Ger. W. beschreven. Art. 53 Ger. W., dat bepaalt dat de vervaldag in de termijn is begrepen, is ongetwijfeld van toepassing. Zo ook zal die dag worden verplaatst op de eerstvolgende werkdag wanneer de vervaldag een zaterdag, een zondag of een wettelijke feestdag is.

De termijn wordt niet verlengd zoals bepaald in art. 55 Ger. W. voor de gedaagde die noch woonplaats, noch verblijfplaats, noch gekozen woonplaats heeft in België. In deze mogelijkheid was nochtans voorzien in het oorspronkelijk wetsontwerp, maar dit werd blijkbaar uit het oog verloren tijdens de besprekingen in de commissie.

Er is evenmin sprake van verlenging indien de termijn begint te lopen en ook verstrijkt binnen de gerechtelijke vakantie (art. 50 Ger. W.).

21. Het opleggen van voormelde vervaltermijn van dertig dagen heeft echter merkwaardige gevolgen. De aanvraag moet eventueel worden ingediend vóór het verstrijken van de dagvaardingstermijn bij de verkorte rechtspleging of vóór het verstrijken van de termijn van verschijning bij de gewone rechtspleging. Dit kan alvast het geval zijn voor de gedaagde die in België noch woonplaats, noch verblijfplaats, noch gekozen woonplaats heeft. Merkwaardig is ook dat bij de verkorte rechtspleging op het ogenblik van de inleiding van de zaak, de termijn van dertig dagen

²⁸ Parl. St., Kamer, 1984-85; nr. 1008/8,19.

²⁹ Parl. St., Kamer, 1984-85, nr. 1008/8,20.

³⁰ Parl. St., Kamer, 1984-85, nr. 1008/8,6.

³¹ Parl. St., Kamer, 1984-85, nr. 1008/8,21.

³² Parl. St., Senaat, 1982-83, nr. 365.

meestal nog niet is verstreken. Zal de gedaagde dan niet verplicht zijn bij de inleiding — waarop de zaak, in beginsel, moet worden aangehouden (art. 1066 Ger. W.) — de verwijzing aan te vragen? Kan zulks dan mondeling met vermelding op het proces-verbaal van de terechtzitting?

In spoedeisende gevallen, waarin het hoger beroep tegen de beslissing van de beslagrechter of van de voorzitter van de rechtbank in kort geding op de eerste nuttige zitting wordt behandeld, zal de zaak nu gedurende dertig dagen moeten worden aangehouden ten einde de rechten van de tegenpartij te vrijwaren...

22. Ten slotte moet de aandacht gevestigd worden op een belangrijke lacune... De wetgever is vergeten te voorzien in een overgangsbepaling. Op het ogenblik dat de wet 19 juli 1985 in werking zal treden, nl. op 1 december 1985, zullen alle hogere beroepen vermeld in art. 109bis, § 2, Ger. W. automatisch worden toegewezen aan een kamer met één raadsheer, maar de zaken die voordien toegewezen waren aan een meervoudige kamer, kunnen niet voor een enkelvoudige kamer worden gebracht zonder het keuzerecht van de partijen in het gedrang te brengen.

Immers de termijn waarin de partijen hun aanvraag moeten doen, blijft bepaald op dertig dagen en deze termijn mag niet worden verlengd, zelfs niet met instemming van de partijen (art. 50 Ger. W.). Alzo zal deze vergetelheid van de wetgever beletten dat de gerechtelijke achterstand wordt bestreden daar de zaken thans reeds zijn vastgesteld tot 1987 of 1988 voor meervoudige kamers en noch de eerste voorzitter, noch de kamervoorzitter, noch de partijen deze zaken kunnen toewijzen aan een alleenrechtsprekende raadsheer...

De hervorming zal bijgevolg slechts enige uitwerking hebben omstreeks 1989 of 1990 en tot op dat ogenblik zullen alleen de recente zaken voor een alleenrechtsprekende raadsheer komen.

Op te merken valt dat er op 1 oktober 1985 in het Hof van Beroep te Antwerpen nog 16.417 zaken hangende waren, waarin nog geen arrest geveld werd.

Wil men dat de hervorming effect sorteert, dan lijkt het onontbeerlijk dat de wetgever in een overgangsmaatregel bepaalt dat de eerste voorzitter van het hof van beroep, met het akkoord van alle gedingpartijen, de zaken opnieuw toewijst en ditmaal aan een kamer met een alleenrechtsprekend raadsheer.

23. Artikel 5 van de nieuwe wet vult het oude artikel 109 van het Gerechtelijk Wetboek aan met het volgende lid: «In geval van moeilijkheden in verband met de verdeling van de zaken onder de kamers van een zelfde hof van beroep, vindt art. 88, § 2, toepassing.»

Wellicht heeft geen enkele van onze vroede vaders zich de moeite getroost art. 88, § 2, Ger. W. te lezen, want het kan toch de bedoeling van de wetgever niet zijn de beslechting van de incidenten die zich in hoger beroep voordoen voor te leggen aan de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg die bij beschikking uitspraak moet doen, de procureur des Konings gehoord!

In zijn advies had de Raad van State er nochtans op gewezen dat artikel 106 van het Ger. W. op analoge wijze zou moeten worden aangevuld als art. 88, § 2, Ger. W. voor de rechtbanken van eerste aanleg.

Zoals de tekst van art. 109 nu luidt, bestaat er geen mogelijkheid om hem toe te passen. Wellicht bedoelde de wet-

gever een beschikking van de eerste voorzitter van het hof van beroep op advies van de procureur-generaal? Is het dan nog nodig te bepalen dat de procureur-generaal tegen deze beslissing een voorziening in cassatie mag instellen?

24. Maar er is nog meer, want art. 88, § 2, Ger. W. lijkt daarenboven niet van toepassing. Deze wettekst heeft enkel betrekking op verdelingsincidenten inzake bevoegdheid. Dit blijkt uit het laatste lid van § 2: «De beschikking bindt de rechter naar wie de vordering wordt verwezen, met dien verstande dat zijn recht om over de rechtsgrond van de zaak te oordelen onverkort blijft.»

Art. 88, § 2, Ger. W. vindt derhalve geen toepassing op de verdelingsincidenten inzake de dienst. Deze incidenten hebben betrekking op de toewijzing of de verdeling van de zaken aan de kamers met één of méér magistraten, ze worden geregeld door tussenkomst van de (eerste) voorzitter van het rechtscollège overeenkomstig de artikelen 109, 726 en 1042 Ger. W.³³

De juistheid van dit standpunt blijkt hieruit dat een zodanig incident voor ieder ander middel door een van de partijen of bij de opening van de debatten ambtshalve moet worden uitgelokt. Welnu, de regels betreffende de samenstelling van de gerechten zijn van openbare orde³⁴. Dit betekent dat in beginsel te allen tijde de samenstelling van het rechtscollège kan worden aangevochten. Indien de wetgever het anders bedoelde, had hij het uitdrukkelijk moeten bepalen.

25. Nu enkele praktische overwegingen. De hervorming treedt in werking op 1 december 1985 (art. 9). Voordien moeten de bijzondere reglementen van de hoven van beroep in belangrijke mate worden gewijzigd. De eerste voorzitters van de hoven van beroep moeten, op schriftelijk en met redenen omkleed advies van de procureur-generaal, de alleenrechtsprekende raadsheren aanwijzen.

Dat vraagt niet alleen overleg, maar ook heel wat tijd en administratieve rompslomp. De samenstelling van de meeste kamers zal moeten worden aangepast. Het probleem is des te ingewikkelder daar geen zinnig mens kan voorspellen of de partijen en hun raadslieden veel vertrouwen zullen schenken aan deze alleenrechtsprekende raadsheren ofwel het zekere voor het onzekere kiezen en dan maar de verwijzing naar een meervoudige kamer zullen aanvragen zodat alles bij het oude zou blijven.

Ten einde deze moeilijkheden te ondervangen, lijkt het raadzaam in elk hof van beroep slechts één meervoudige kamer te vervangen door die alleenrechtsprekende raadsheren en pas achteraf, naargelang de noodzaak zich voordoet, nog andere kamers af te schaffen en te vervangen door enkelvoudige kamers.

Immers, men kan bezwaarlijk een tiental kamers met één raadsheer oprichten en de magistraten uit de meervoudige kamers wegtrekken terwijl er in een eerste stadium vermoedelijk weinig zaken zullen worden toegewezen aan deze enkelvoudige kamers.

26. Wie spreekt van een vermeerdering van het aantal kamers van het hof van beroep, moet noodzakelijkerwijze

³³ LAENENS J., *Comm. Ger.*, Art. 88, nr. 1.

³⁴ Zie Cass., 5 februari 1982, *R.W.*, 1982-83, 2636.

rekening houden met een uitbreiding van de personeelsformaties van de griffies. Niet alleen moet elke kamer zijn griffier hebben, maar bovendien zal ook het griffier personeel moeten worden aangepast aan de gewijzigde werkmethode.

Dit alles brengt natuurlijk niet alleen financiële gevolgen mee wat de uitbreiding van de kaders betreft, maar ook hogere werkingskosten, ruimere griffielokalen, meer kantoorbenodigdheden, modernere technische uitrusting. De minister van Justitie werd attent gemaakt op dit probleem, maar hij is daar niet op willen ingaan³⁵. *Règner n'est pas prévoir...*

Ook de alleenrechtsprekende raadsheer zal mededeelbare zaken ter behandeling krijgen en er zal overeenkomstig art. 764 van het Gerechtelijk Wetboek een beroep moeten gedaan worden op een parketmagistraat. Splitsing van meervoudige kamers is ten dele ook een verschuiving van lasten.

27. Beschikt men over voldoende zittingszalen om al die nieuwe kamers onder te brengen? Voor het Hof van Beroep te Antwerpen gewaagt men van twaalf enkelvoudige kamers! Zal men 's namiddags zitting houden of desnoods zelfs 's avonds? Het aantal zalen dat het hof ter beschikking heeft, is volstrekt onvoldoende, zelfs als er elke namiddag zitting wordt gehouden.

Zullen deze vooruitzichten het oorspronkelijk enthousiasme van de balies niet wat afkoelen? Als de advocaten zowel in de namiddag als in de voormiddag de terechtzittingen moeten bijwonen, wanneer moeten ze dan hun cliënteel ontvangen? Zal er dan nog alleen 's nachts of tijdens de weekeinden worden geconcludeerd?

28. Nood breekt wet, voert de minister van Justitie aan, maar is dat een geldige reden om er met de grove borstel aan te gaan? De slordigheden, de lacunes, de nonchalance van de wetgever getuigen van onbedachtzaamheid, van gebrek aan rustig overleg, van rijp beraad. *Error is always in haste*.

Meer en meer doet het parlement aan vivisectie: in zeven haasten worden de hervormingen door de commissies gejaagd en als achteraf onvolkomenheden, lacunes of vergissingen worden vastgesteld — ten nadele van de rechtsonderhorigen natuurlijk, die als proefkonijnen worden beschouwd — dan zal een latere wet de mankementen wel herstellen.

Als nieuwe wetten de gebreken van deze wet zullen hebben verbeterd, als alle aanvullende maatregelen en budgettaire aanpassingen genomen zullen zijn, als de magistratuur en ook de balie de hervorming zullen hebben verwerkt, zal de enkelvoudige kamer ongetwijfeld het gamma van de mogelijkheden vergroten. De hervorming kan in sommige gevallen de versnelling van de procedure bevorderen, tenminste als de partijen meewerken aan een goede werking van het rechterlijk apparaat³⁶, en het initiatief niet saboteren ten einde alsnog uitstel van behandeling te verkrijgen.

In grote mate is het succes van de hervorming in handen van de advocatuur, die een vrije keuze krijgt tussen de alleenrechtsprekende raadsheer en een meervoudige kamer.

Een loyale medewerking van de magistratuur is echter eveneens onontbeerlijk.

29. Het vertrouwen van de rechtsonderhorigen en van hun raadslieden zal natuurlijk afhangen van de kwaliteit van de alleenrechtsprekende raadsheer. Wil in hoger beroep op degelijke wijze beslist worden over een uitspraak van een gespecialiseerde beslagrechter, dan zal de alleenrechtsprekende raadsheer eveneens zeer onderlegd moeten zijn in het executierecht. Wil in hoger beroep leiding gegeven worden aan de voorzitters van de rechtbanken van koop-handel inzake het stakingsrecht (art. 55 W.H.P.), dan zal de raadsheer deze materie grondig moeten beheersen.

Natuurlijk vindt een eerste voorzitter van het hof van beroep dergelijke specialisten, maar hij zal ze wellicht moeten wegtrekken uit een kamer die de voorzieningen tegen de beslissingen van de rechtbanken van koophandel behandelt... of hij zal ze uit een andere meervoudige kamer moeten halen, waar ze tot nog toe de spil vormden.

In strijd met wat de minister van Justitie beweert, wordt een magistraat geen specialist omdat hij als alleenrechtsprekende raadsheer zitting houdt, maar hij wordt bedreven in bepaalde takken van het recht omdat hij het voorrecht geniet in een gespecialiseerde kamer te worden opgeleid en ingewijd in de problematiek door ervaren magistraten. De kamervoorzitters spelen hierbij een zeer belangrijke rol: discipline, eenvormigheid, continuïteit van de rechtspraak hangen grotendeels van deze oudere magistraten af.

30. Het was de bedoeling van de wetgever de gerechtelijke achterstand te verhelpen, maar ook in dit opzicht zijn de verwachtingen vermoedelijk te hoog gespannen. Het is onlogisch te veronderstellen dat een raadsheer driemaal meer arresten kan produceren wanneer hij als alleenrechtsprekende raadsheer zitting houdt. De splitsing van de meervoudige kamers brengt niet noodzakelijk een hoger rendement mee, het is niet omdat een raadsheer een terechtzitting minder dient bij te wonen dat hij tweemaal meer arresten kan vellen!

Een grotere verantwoordelijkheid zal integendeel de magistraten aanzetten tot meer voorzichtigheid, tot grondiger studie, tot accuratere motiveringen... maar men ziet niet goed in hoe zulks tot een snellere behandeling van de zaken kan leiden.

31. Het is een beetje simplistisch alle schuld voor deze krakkemikkige hervorming op het parlement te laden. Ook de magistratuur draagt een grote verantwoordelijkheid voor de gerechtelijke achterstand: de hopeloze toestand waarin de hoven van beroep verkeren is geleidelijk aan gegroeid en aan noodoplossingen is veel te weinig gedacht.

Al te dikwijls heeft men gemeend dat brieven schrijven, rapporten opstellen, noodkreten slaken wat aarde aan de rechterlijke dijk kon brengen, maar met weklagen over het tekort aan magistraten of met jammeren over frustratoire beroepen is men weinig geholpen.

De ondervinding leert dat de magistratuur de problemen waarvoor ze geen oplossingen vindt, niet op het parlement moet afwentelen, want als zelfs de meest bevoegde korpschefs geen antwoord vinden, zullen ook de parlementariërs hen niet kunnen helpen. Wanneer dan toch een oplossing uit de bus komt, helpt zaniken over onbegrip, onkunde of onwil weinig: het is de verzenen tegen de prikkels slaan.

Elke oplossing brengt haar bezwaren mee, maar als de parketmagistraten, de zittingsmagistraten, de griffiers en de

³⁵ *Parl. St.*, Kamer, nr. 1008/8,8.

³⁶ LEMMENS P., «Het recht op een eenvoudig en snel proces», in *De vereenvoudiging en versnelling van het burgerlijk proces*, GEINGER H., (red.) Antwerpen, 1984 (1), 6, nr. 6.

advocaten de handen in elkaar slaan, als er een verbetering wil is en doorzettingsvermogen, dan bestaat er geen of weinig behoefte aan tussenkomst van de wetgever.

Ondanks het pessimisme van vele rechtspractici menen we dat de hervorming bepaalde positieve kanten vertoont, al was het maar omdat er een gelegenheid méér wordt aangeboden om tot een snellere afhandeling van de geschillen te komen.

Zoals bij veel hervormingen zal het van de kwaliteit en de mentaliteit van de magistraten en van de medewerking van de advocatuur afhangen of het experiment slagen zal. Het doel wettigt de inzet.

J. LAENENS
Werkleider
U.I. Antwerpen

A. VANDEPLAS
Buitengewoon hoogleraar
K.U.Leuven

BOEKEN

C.A. ADRIAANSENS, *Juridische aspecten van zelfwerkzaamheid in huurwoningen*, Deventer, Kluwer, 1985, 27 p.

Ter gelegenheid van de aanvaarding van het ambt van buitengewoon hoogleraar in het privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Limburg te Maastricht op 20 september 1985, behandelde C.A. Adriaansens in een knap en logisch opgebouwd betoog de juridische aspecten van zelfwerkzaamheid in huurwoningen, inzonderheid de privaatrechtelijke.

Zowel in de particuliere huursector als bij de woningbouw door corporaties bestaat een groeiende behoefte aan aanpassing van het gehuurde aan de woonwensen en de smaak van de huurder, waarbij financiële overwegingen zeker een rol spelen. Toch roepen deze activiteiten juridische vragen op: in hoeverre worden de door de huurder aangebrachte voorzieningen door de eigenaar van de woning nagetrokken? Mag of moet de huurder ze wegnemen bij het einde van de huur? Is een vergoeding mogelijk? Vragen die ook in ons land, behoudens de voortreffelijke behandeling van enkele ervan door Kruitthof in zijn noot «Le régime juridique des travaux réalisés par le preneur sur le fonds loué», onder het arrest van het Hof van Cassatie van 23 april 1965 (*R.C.J.B.*, 1966, 55), in de praktijk tot heel wat hoofdbrekens aanleiding geven.

Alles draait om de natrekking (art. 643 Nederlands B.W.): vanuit een eenheidsopvatting over eigendom (tegenaan van versnippering) werkt de regel erg absoluut: hoe demontabel moderne uitrustingen in woningen ook zijn, ingevolge een evolutie in de rechtspraak behoren ze tot de standaarduitrusting (op kosten van de maker) of de waarde van de bouwstoffen en het werkloon te vergoeden. In het specifieke geval waarin door een bezitter te goeder trouw op andermans grond is gebouwd, mag wegnemen niet worden gevorderd; de eigenaar heeft dan de keuze tussen vergoeding van bouwstoffen en werkloon of van de meerwaarde van het erf. Een der aangebrachte beperkingen steunt op de gangbare theorie inzake art. 1603 Nederlands B.W., nl. dat de huurder een redelijke schadevergoeding op voorhand wordt geweigerd «omdat hij mag wegbreken», resp. omdat «hij mag wegbreken omdat hij geen

schadevergoeding krijgt». Ook van de bepalingen over de plaatsbeschrijving en de oplevering door de huurder in de oorspronkelijke staat heeft de rechtspraak onjuiste toepassingen gemaakt, zodat de niet-vergoeding van de huurder als het ware de regel is geworden (artt. 1598-1599 Nederlands B.W.). Adriaansens vreest dat in het toekomstig recht (nieuw B.W.) de verkeerde toepassing van deze diverse bepalingen tot systeem wordt verheven. Hij verzet zich hiertegen en ziet als een der mogelijke oplossingen, die in de jurisprudentie reeds is toegepast, de analoge toepassing van art. 15, lid 3, Huurprijzenwet; de overgang van het recht ook als opvolgende huurder gevrijwaard te blijven van huurverhoging i.v.m. de aangebrachte voorzieningen/verbeteringen vormt dan de economische tegenprestatie voor de te betalen overnamekosten.

De auteur is algemener gesproken geenszins voorstander van het afbreken van alle barrières t.a.v. de huurderszelfwerkzaamheid. Een positiever benadering is evenwel nodig en hij geeft daarvoor enkele bakens aan: de verplichting tot oplevering in de «oorspronkelijke staat» moet omgebogen worden naar «goede staat van onderhoud» (met ev. wegbreekrecht); bovendien mogen niet onverschillig welke voorzieningen worden aangebracht (onderscheid naargelang gewone of ongewone verbeteringen; verslechtering of verbetering; met of zonder de toestemming van de eigenaar). Zeker is dat veranderingen die conflicteren met bepaalde eisen van bv. de commerciële of de sociale sector, geweigerd moeten worden. Een verzachting van de natrekkingsregel is in ieder geval aangewezen: aldus vormen de voorzieningen «een zelfstandig economisch goed waarover de huurder kan beschikken. Dat kan hij doen door de verbetering in eigendom over te dragen aan de opvolgende huurder, aan de verhuurder (middels eigendomsoverdracht of afstand van recht) of aan een derde». Voorzieningen in de huurovereenkomst zelf kunnen ook een flexibele houding van de verhuurder bevorderen, hoewel een waarschuwing tegen standaardcontracten op haar plaats is.

De zelfwerkzaamheid van huurders om in de eigen woonkwaliteit te investeren dient o.i. verschillende belangen: de woonsatisfactie; de verbetering of instandhouding van het woningpatrimonium; de economische waardering van de voorzieningen, e.d.m. In dit licht is de bijdrage van Adriaansens een welkome denkoefening, die ook voor ons land nuttige leerpunten bevat. Een — in België wellicht meer aan de orde zijnde — vraagstelling moet o.i. de zijne aanvullen: is het verlenen van een wettelijk of conventioneel bepaalde termijn van woonzekerheid in ruil voor investeringen in andermans woning geen aangewezen en noodzakelijke tegenprestatie?

Bernard Hubeau

Aangekondigd

E.A. ALKEMA, *Een meerkeuzetoets: de rechten en de internationale rechtsorde*, (inaugurale rede Leiden), Zwolle, 24 p.

H. BRAECKMANS en E. WYMEERSCH (red.), *Het nieuwe vennootschapsrecht*, Antwerpen, 255 p.

E. DIRIX, m.m.v. G.L. BALLON, *De factuur*, Gent, Story, ca. 300 p.

A. MULDER en R. DUK, *Schets van het sociaal-economisch recht in Nederland*, (derde druk), Zwolle, 200 p.

G.H.A. SCHUT, *Onrechtmatige daad volgens B.W. en N.B.W.* (derde druk), Zwolle, 200 p.

G. VAN HECKE, *The multinational enterprise between hammer and anvil*, Deventer, 600 fr.

D. VERKADE, *Auteursrecht*, Deventer, 500 p.

BALIE

Conferentie van de Jonge Balie te Veurne — Openingszitting op 22 november 1985

Op vrijdag 22 november 1985 wordt in het stadhuis te Veurne, Grote Markt, te 17 uur, de openingsvergadering van de Conferentie van de Jonge Balie gehouden.

Prof. E. Krings, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, spreekt een rede uit over «De verhouding tussen nationale en supranationale rechtsinstanties».

BERICHTEN

Vijftigjarig bestaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de V.U.B.

Op 27 november 1985 te 15.30 u. wordt in de Aula 2, C van de V.U.B. een academische zitting gehouden ter viering van het vijftigjarig bestaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel

Programma:

1. Openings toespraak door prof. dr. Paul De Vroede, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, V.U.B.
2. Voordracht door prof. dr. Gustaaf Baeteman, gewoon hoogleeraar, V.U.B., kamervoorzitter in de Raad van State.
Onderwerp: De inbreng van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. in de ontwikkeling van de rechtswetenschap.
3. Voordracht door prof. dr. Em. Willem Verougstraete.
Onderwerp: De inbreng van de studenten- en oudstudentenbeweging in het totstandkomen van een Nederlandstalige Rechtsfaculteit te Brussel.

Jacques Lassierprijs

De prijs *Jacques Lassier* zal voor de periode 1984-1985 worden uitgereikt in september 1986.

Voor deze prijs, ter waarde van 7.500 F.F., komt in aanmerking onuitgegeven werk dat betrekking heeft op het mededingingsrecht. Reeds uitgegeven werk komt eveneens in aanmerking indien het werd gepubliceerd na 15 februari 1984. De manuscripten moeten ten laatste op 15 februari 1986 in drie exemplaren worden ingediend bij de *Ligue internationale du droit de la concurrence*, 85, Boulevard Malherbers te 75008 Parijs en mogen worden gesteld in een van de volgende talen: Nederlands, Duits, Engels, Frans, Italiaans of Spaans.

De auteurs mogen op 15 februari 1986 niet ouder zijn dan 35 jaar.

Voor nadere inlichtingen: Mr. J.-J. Evrard, de Broquevillelaan 116, 1200 Brussel (tel.: 02/ 762.70.70).

Vergadering van de Nederlandse en Belgische Vereniging voor Europees Recht te Breda

Op 23 november 1985 houden de Belgische en Nederlandse Vereniging voor Europees recht een gezamenlijke vergadering over het onderwerp «EG-handelspolitiek en rechtsbescherming voor ondernemingen», met bespreking van de hierover uitgebrachte preadviezen door mr. M. Chr. E. J. Bronckers, prof. mr. B.H. ter Kuile en dr. J. Steenbergen.

De vergadering vindt plaats te Huize Joossen, Baronielaan 102, Breda en begint om 10.30 u.

De preadviezen verschijnen in het tijdschrift S.E.W., nr. 10.

Studiedag te Brussel over de Burgerlijke Vennootschap

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de V.U.B. houdt op 15 november 1985 in het Huis van de Automobiel, Woluwedal 46, 1200 Brussel, een studiedag over de professionele en interprofessionele burgerlijke vennootschap, met het volgende programma:

- 9.30 u. Inleiding door prof. dr. P. De Vroede, decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid
- 9.45 u. De burgerlijke vennootschap als nieuwe vennootschapsvorm door prof. dr. M. Flamée
- 10.30 u. De aansprakelijkheid van de burgerlijke vennootschap en haar vennoten door prof. dr. L. Cornelis
- 11.15 u. Kan de aansprakelijkheid verzekerd worden? door prof. dr. J. Van den Heuvel
- 11.45 u. tot 12.30 u. Vraagbaak
- 12.30 u. tot 14.30 u. Sandwichbar

14.30 u. De burgerlijke vennootschap en haar fiscale aspecten door prof. dr. A. Spruyt

15.15 u. De invloed van de burgerlijke vennootschap op de uitoefening van het beroep door prof. dr. G. Van Oosterwijk en prof. dr. A. Vastersavendts

16 u. tot 17 u. Vraagbaak.

De organisatie van de studiedag berust bij prof. dr. P. De Vroede. Het secretariaat wordt waargenomen door het Centrum voor Economisch Recht, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, V.U.B., Pleinlaan 2, 1050 Brussel (tel. 02/641.25.58, mevr. J. Demol).

TIJDSCHRIFTEN

Rechtsgeleerd magazijn Themis, 1985

nr. 1

Koopmans, T., Redactionele kanttekeningen: De vervolgbaarheidsfactor; Jurgens, S.J.F.M., Hinder en zwaarwegend maatschappelijk belang; Boekbeshouwingen; Frenkel, B.S., Kroniek van het sociaal recht 1983-1984; De Ru, H.J., Kroniek van het economisch recht 1983.

Panopticon, 1985

nr. 1, januari-februari

Garland, D., Over de onlusten in de Engelse steden, hun politieke context en betekenis; Igodt, P., Van Ryckeghem, M., Lagae, R. en Blondé, D., Spoedhospitisatie psychiatrie: een acute behandelingsafdeling volgens het crisisinterventiemodel; De Martelaere, G. en Peeters, J., Een experiment van alternatieve maatregelen aan de jeugdrechtbank van Mechelen.

Revue de droit pénal et de criminologie, 1985

nr. 2, februari

Szabo, D., Drogues, criminalité et culture: essai de criminologie comparée; De Nauw, A., La suspension et le sursis en matière de stupéfiants et le délit collectif; Spreutels, J., Chronique de législation pénale; Screvens, R., La protection des droits des victimes; Janssens, E., Cours internationaux de haute spécialisation pour les forces de police.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, 1985

nr. 2, februari

Fagnart, J.L. en Frère, C., La répartition des dégâts causés par les manifestants.

Revue du Notariat belge, 1985

nr. 2744, februari

François, P., Questions relatives à la dissolution des sociétés; Ledoux, J.L., En matière de saisie-exécution immobilière, l'ordonnance de désignation du notaire doit-elle être signifiée? Si oui, quand? Comment? Par qui?

Revue pratique des sociétés, 1985

nr. 1

Les interventions de la Commission Bancaire en 1983.

S.E.W., 1985

nr. 2, februari

Mok, M.R., Kartelrechtelijke beschikking EG-Commissie 1977-1982; Verougstraete, I. en Swennen, H., Kroniek van Belgisch economisch recht; Eeckman, P., noot onder H.v.J., 14 juli 1983 (gemeenschapsrecht en nationale regeling, conflict, artt. 30 en 36 EEG); Mortelmans, K., noot onder H.v.J., 12 juli 1984 (Verordening 67/67 Commissie, alleenverkoopovereenkomsten).